

Archeologische prospectie met ingreep in de bodem Kaprijke – Dorp Bureaustudie en Veldwerk

Titel
Archeologische prospectie met ingreep in de bodem Kaprijke – Dorp: Bureaustudie en Veldwerk

Auteur
David Demoen & Ilse Gierts

Opdrachtgever
Gemeente Kaprijke

Projectnummer
2015-178

Plaats en datum
Gent, oktober 2015

Reeks en nummer
BAAC Vlaanderen Rapport 148
ISSN 2033-6898

Inhoud

Woord vooraf	1
DEEL 1: Bureaustudie	2
1 Inleiding	2
2 Landschap en bodem	4
2.1 Landschappelijke en bodemkundige situering	4
2.1.1 <i>Topografische situering</i>	4
2.1.2 <i>Geologie en landschap</i>	5
2.1.3 <i>Bodem</i>	10
3 Archeologie en geschiedenis	11
3.1 Centrale Archeologische Inventaris	11
3.2 Historiek en cartografische bronnen	13
3.2.1 <i>Historische situatie</i>	13
3.2.2 <i>Het Plein van Kaprijke</i>	14
3.2.3 <i>Cartografische bronnen over het Plein van Kaprijke</i>	19
4 Voorafgaand onderzoek	28
4.1 Onderzoek naar de bodemgesteldheid	28
4.1.1 <i>Boringen met boorbeschrijvingen</i>	28
4.1.2 <i>Infiltratieproeven</i>	28
4.1.3 <i>Penetrologgermetingen</i>	28
4.1.4 <i>Terreinopmeting</i>	28
4.1.5 <i>Conclusies</i>	29
4.2 Bomenonderzoek	29
5 Conclusie en aanbevelingen	31
5.1 Algemeen	31
5.2 Geplande werkzaamheden	31
5.2.1 <i>Impact van de werkzaamheden op het archeologisch bestand</i>	32
5.3 Aanbevelingen voor het proefsleuvenonderzoek	32
DEEL 2: Veldwerk	34
6 Inleiding	34
7 Methodologie	35
7.1 Veldwerk	35
7.2 Strategie voor de uitwerking	37
7.2.1 <i>Natuurwetenschappelijke monstername en onderzoek en conservatie</i>	37
7.2.2 <i>Rapportage</i>	37

8	Resultaten van het veldwerk	39
8.1	Bodem	39
8.2	Spoorbeschrijving en interpretatie	44
8.2.1	<i>Recente verstoringen</i>	44
8.3	Het archeologisch onderzoek en het voorafgaande bodem- en bomenonderzoek	45
9	Besluit	47
9.1	Synthese: Bureaustudie en veldwerk	47
9.2	Onderzoeksvragen: antwoorden	48
9.3	Advies	49
9.3.1	<i>Advieszone 1 (zie adviesplan Figuur 35)</i>	49
9.3.2	<i>Advieszone 2 (zie adviesplan Figuur 35)</i>	50
10	Bibliografie	52
11	Lijst met figuren	55
12	Bijlagen	57
12.1	Lijsten	57
12.1.1	<i>Fotolijst</i>	57
12.1.2	<i>Tekenvellen</i>	57
12.1.3	<i>Profielen</i>	57
12.2	Kaartmateriaal	57
12.2.1	<i>Voorstel Werkputten</i>	57
12.2.2	<i>Algemeen Sporenplan</i>	57
12.2.3	<i>Werkput1Detail</i>	57
12.2.4	<i>Werkput2Detail</i>	57
12.2.5	<i>Werkput3Detail</i>	57
12.2.6	<i>Werkput4Detail</i>	57
12.2.7	<i>Advieskaart</i>	57
12.3	Digitale versie van rapport, de bijlage en het fotomateriaal	57

Technische fiche

Naam site:	Kaprijke – Plein
Onderzoek:	Bureaustudie voorafgaand aan de archeologische prospectie met ingreep in de bodem
Ligging:	Torenstraat - Kerkplein 9970 Kaprijke Oost-Vlaanderen
Kadaster:	Afdeling 1; Sectie C; Perceel 567/02M
Coördinaten:	Noordoost: X: 97661.89 Y: 212389.95 Zuidoost: X: 97701.37 Y: 212304.77 Zuidwest: X: 97535.76 Y: 212282.34 Noordwest: X: 97528.04 Y: 212340.98
Opdrachtgever:	Gemeente Kaprijke
Uitvoerder:	BAAC Vlaanderen bvba
Projectcode BAAC:	2015-178
Projectleiding:	David Demoen
Vergunningsnummer:	2015/370
Naam aanvrager:	David Demoen
Terreinwerk:	David Demoen, Sarah Schellens, Jeroen Vanden Borre, Kirsten Van Campenhout
Verwerking:	David Demoen & Sarah Schellens
Trajectbegeleiding:	Stani Vandecatsye (Agentschap Onroerend Erfgoed Oost-Vlaanderen)
Bewaarplaats archief:	BAAC Vlaanderen bvba (tijdelijk)
Grootte projectgebied:	1.3 ha.
Grootte onderzochte oppervlakte:	120 m ²
Reden van de ingreep:	Drainage van het plein en heraanleg van het bomenbestand op het plein
Bijzondere voorwaarden:	Opgesteld door het Agentschap Onroerend Erfgoed
Archeologische verwachting:	Volgens bepaalde auteurs gaat de geschiedenis van het Plein van Kaprijke terug tot in de Romeinse Tijd, toen het plein

mogelijk een Forum was. Deze theorie wordt echter niet bevestigd door de archeologische en historische bronnen. Wel staat vast dat het Plein vanaf de volle middeleeuwen het industrieel, burgerlijke en religieuze centrum van Kaprijke en omgeving was. Recent bodem- en bomenonderzoek haalt aan dat er zich mogelijk twee *archeologische niveaus* bevinden, op een diepte van 15 cm - 30 cm en 60 cm - 75 cm.

Wetenschappelijke vraagstelling:

De vraagstelling van het onderzoek, geformuleerd in de bijzondere voorwaarden, werd pas volledig beantwoord na het veldwerk. Hierbij moeten minimaal volgende onderzoeksvragen beantwoord worden:

- Welke bodemopbouw kan tijdens het vooronderzoek vastgesteld worden? Is deze bodemopbouw over het hele terrein gelijkaardig of zijn er lokale verschillen? Kan de vastgestelde stratigrafie over de grenzen van de werkputten heen gevolgd en geïnterpreteerd worden? Welke impact hebben bodemvormende factoren en/of processen gehad op de bewaring van archeologisch erfgoed?
- Kan de reden achter de waterproblematiek op het plein op basis van de archeologische registraties achterhaald worden? Aan welke factoren kan deze problematiek gerelateerd worden (v.b. compacte archeologisch lagen)?
- Kunnen op basis van vondstmateriaal, oversnijdingen en/of vulling uitspraken gedaan worden over de datering en de onderlinge fasering van de aangetroffen sporen, structuren of lagen?
- Hoe verhouden de geplande bodemingrepen zich ten aanzien van het archeologisch erfgoed? Betekenen de geplande ingrepen een potentiële bedreiging?
- Kan voor de vindplaats of voor delen van deze vindplaats het principe van behoud in situ nagestreefd worden, zo ja aan welke randvoorwaarden dient voldaan te worden?
- Voor archeologische vindplaatsen die bedreigd worden door de geplande ruimtelijke ontwikkeling en die niet in situ bewaard kunnen blijven; wat is de ruimtelijke afbakening (in drie dimensies) van deze zones?
- Wat is het kennispotentieel van de archeologische vindplaats met betrekking tot de geschiedenis van Kaprijke? Welke site-specifieke vraagstellingen kunnen geformuleerd worden bij een vervolgonderzoek?
- Zijn er voor de beantwoording van deze vraagstellingen natuurwetenschappelijke onderzoeken nodig? Zo ja, welk type staalnames zijn hiervoor noodzakelijk en in welke vermoedelijke hoeveelheid?

Woord vooraf

Het voorliggende rapport is een verslag van het archeologisch vooronderzoek op het Plein in Kaprijke, dat kaderde binnen het herstel van de waterproblematiek en de heraanleg van het bomenbestand op het terrein. Dit onderzoek bestond uit twee fasen: een voorafgaande bureaustudie, gevolgd door een prospectie met ingreep in de bodem.

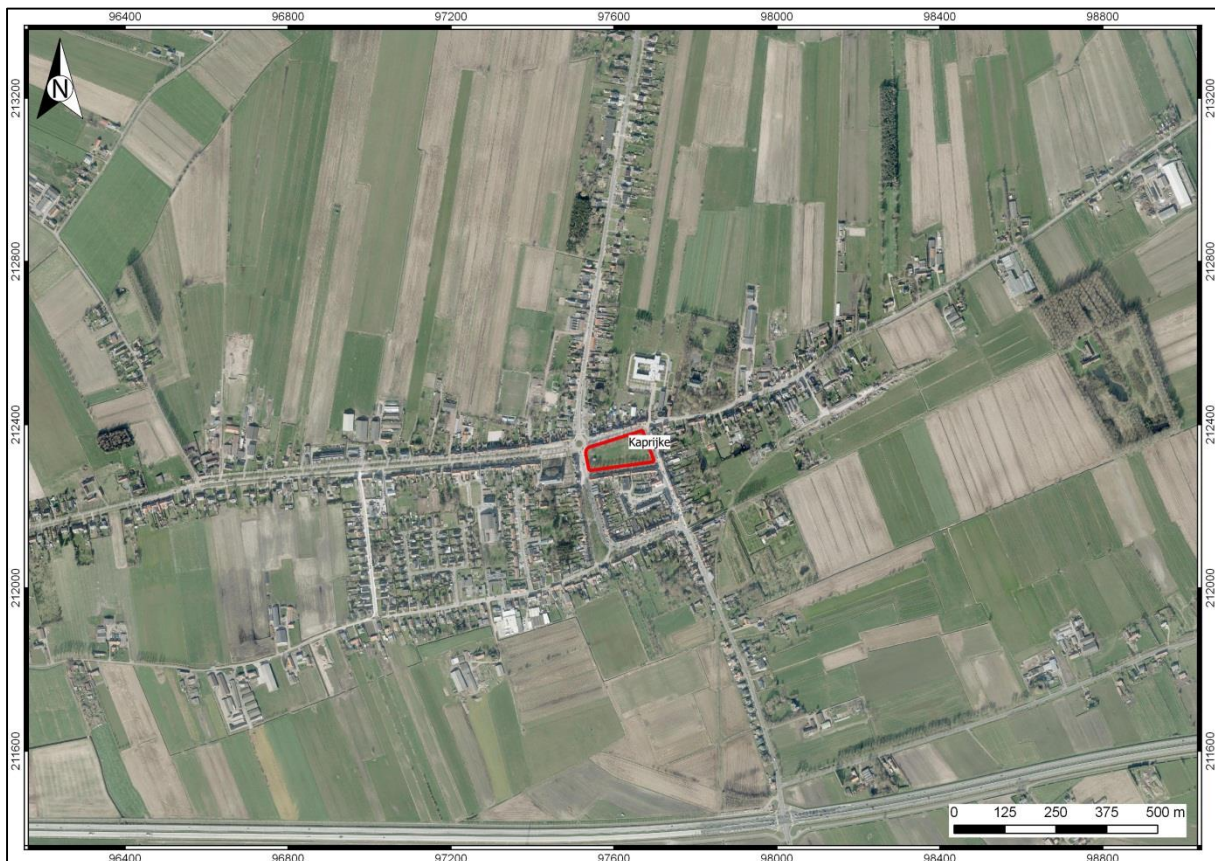
Een eerste deel van het rapport omvat het vooronderzoek. Binnen dit onderzoek wordt aan de hand van geologische, bodemkundige, historische, cartografische en archeologische bronnen nagegaan wat het archeologisch potentieel van het onderhavig terrein is. Ook wordt een voorstel gedaan inzake de inplanting van de te onderzoeken zones tijdens het aansluitend veldwerk. Dit veldwerk wordt behandeld in het tweede deel van het rapport. Het veldwerk richtte zich in essentie op een zone die mogelijk wordt aangetast tijdens de aanleg van een ondiepe drainagesleuf.

Aan het einde van het rapport wordt een archeologisch advies gegeven – in eerste instantie met betrekking tot de reeds geplande aanleg van een ondiepe drainage. Daarnaast worden ook de toekomstige – nog niet concreet ingeplande – werkzaamheden op het Plein beoordeeld. Tot slot wordt ook een advies gegeven in het kader van een toekomstig beheersplan voor het Plein.

DEEL 1: Bureaustudie

1 Inleiding

Naar aanleiding van een stedenbouwkundige aanvraag heeft BAAC Vlaanderen bvba in opdracht van de gemeente Kaprijke een bureauonderzoek uitgevoerd. Het historische plein te Kaprijke kent sinds jarenlang een waterproblematiek. Deze problematiek doet zich voornamelijk voor op het oostelijk deel van het plein en zou gerelateerd zijn aan een verdichting van de bodem en de aanwezigheid van compacte bodemlagen. Tegelijkertijd is een deel van de bomen op het plein afgestorven en ziek. Het gemeentebestuur plant omwille van deze situatie een aantal ingrepen die de drainage van het plein moet bevorderen en tegelijkertijd een vervanging van het bomenbestand. Deze ingrepen gaan gepaard met bodemingrepen zoals de aanleg van een leidingsleuf, rooiwerken, boomputten en een beperkte ophoging ter hoogte van de boomzones. De geplande werken kunnen leiden tot de aantasting of vernieling van het archeologisch bodemarchief. Het bodemarchief van historische pleinen en markten is een unieke getuige van activiteiten en evoluties die historische bewoningskernen doorgemaakt hebben vanaf hun ontstaan tot in recente tijden¹. Gezien de ligging van het plangebied werd het zinvol geacht een bureaustudie uit te voeren.

Figuur 1: Situering van het onderzoeksgebied op orthofoto²

Deze bureaustudie is nuttig voor het bepalen van de meest relevante locaties voor de toekomstige proefputten. Hierbij wordt rekening gehouden met landschappelijke, geologische en historische gegevens over het Plein van Kaprijke en omgeving. Daarnaast worden ook de resultaten van recent

¹ Bijzondere Voorwaarden, opgesteld door het Agentschap Onroerend Erfgoed.

² Provincie Oost-Vlaanderen 2015a.

bodem- en bomenonderzoek opgenomen in deze studie. Deze bureaustudie omvat volgende elementen:

- beschrijving en afbakening van het plangebied
- inventarisatie en evaluatie van de gekende archeologische en historische waarden
- reeds onderzochte of verstoorte zones in kaart gebracht
- een beschrijving van de geplande werken en de potentiële impact op het archeologisch bestand

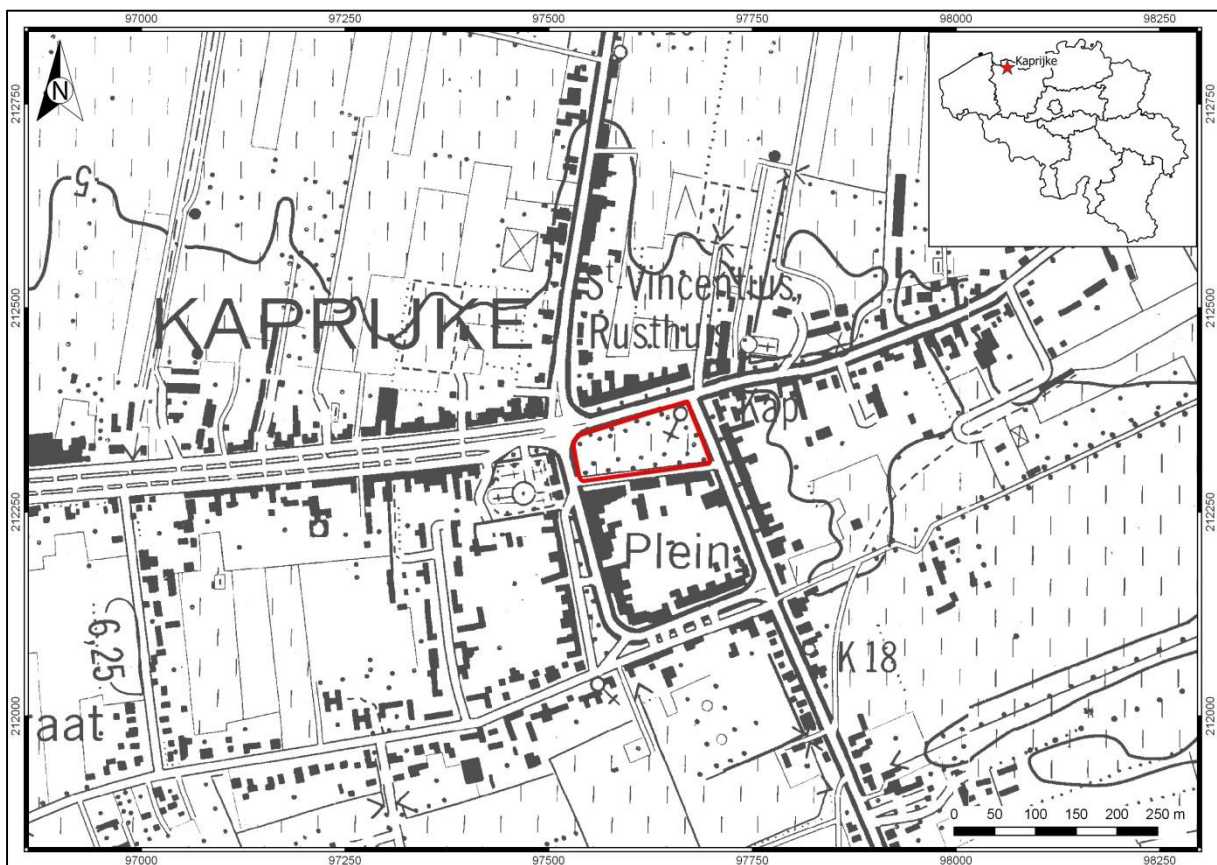
2 Landschap en bodem

In dit hoofdstuk wordt een overzicht gegeven van de beschikbare kennis inzake bodemkunde, geomorfologie, historie en archeologie met betrekking tot de onderzoekslocatie en omgeving. Deze informatie vormt de basis voor de archeologische verwachting van het onderzoeksgebied.

2.1 Landschappelijke en bodemkundige situering

2.1.1 Topografische situering

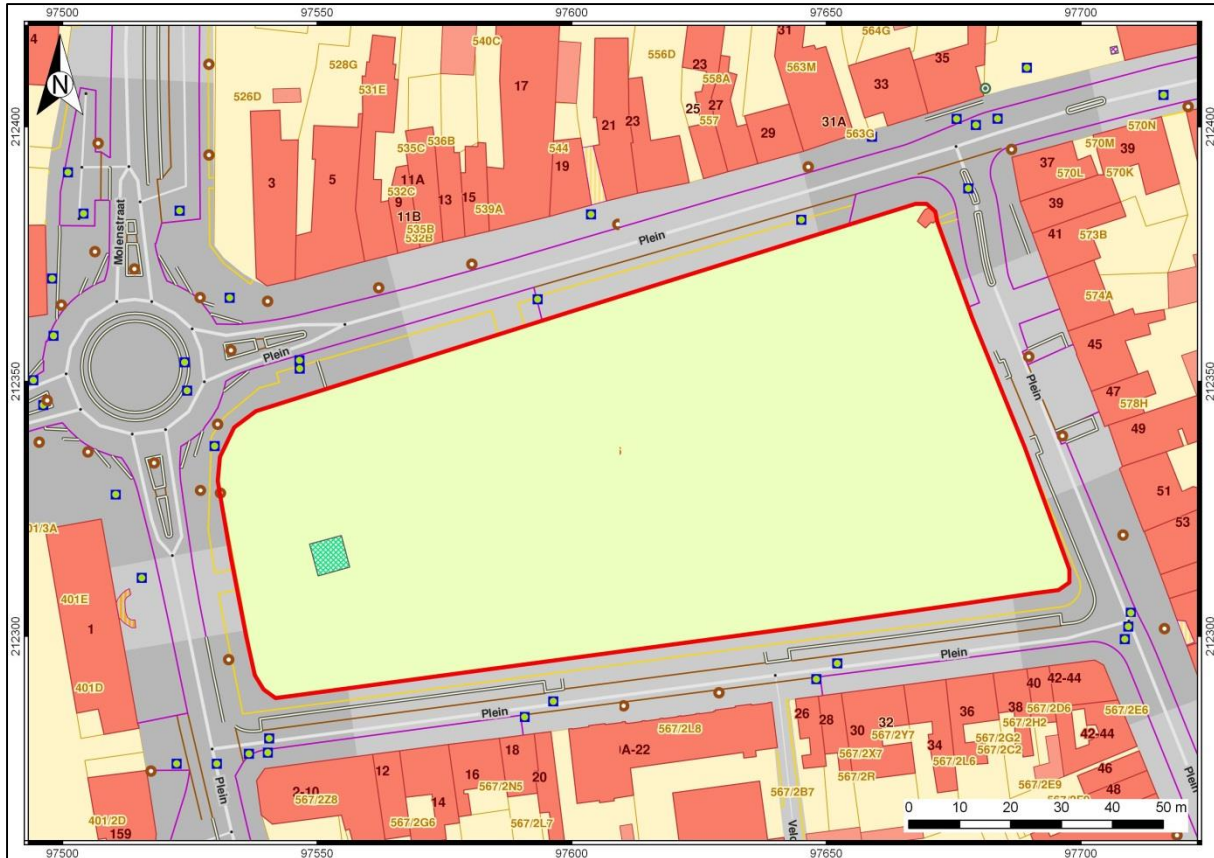
De exacte locatie van het plangebied is weergegeven op Figuur 1 tot en met Figuur 3. Het plangebied betreft een aaneengesloten gebied, gesitueerd op het Plein in Kaprijke. Het onderzoeksgebied heeft een totale oppervlakte van ca. 1,3 ha en heeft het volgende perceelnummer: 567/02M. Het terrein zelf is tot op heden in gebruik als een open stadsplein.

Figuur 2: Situering van het onderzoeksgebied op de topografische kaart³

³ AGIV 2015a.

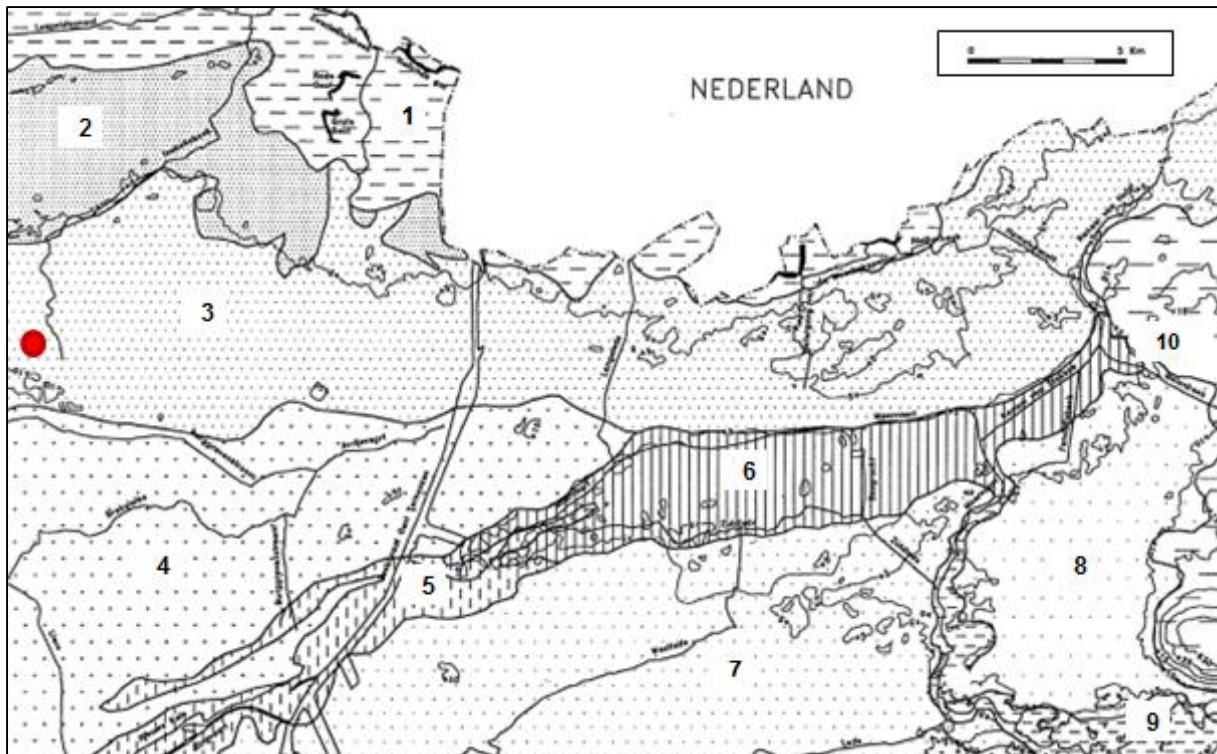
Figuur 3: Situering van het onderzoeksgebied op de kadasterkaart⁴

2.1.2 Geologie en landschap

Het plangebied is gelegen op de *dekszandrug van Lembeke – Stekene*, een onderdeel van het Vlaamse Valleilandschap (zie Figuur 4). Dit laatste gebied is een reliëfarm, laag en vlak landschap dat deel uitmaakt van Zandig Vlaanderen. Het algemene reliëf van dit gebied helt af richting Noordzee en de Westerschelde. De afvloei richting van de meeste en belangrijkste rivieren in dit gebied loopt echter in oostelijke richting, langsheen de Beneden-Schelde en de Zeeschelde. De gemiddelde hoogte van dit landschap ligt op ongeveer 8 m. Verder kenmerkt het landschap zich door het voorkomen van nauwelijks afgetekende beekvalleitjes en een patroon van rechthoekige en blokvormige kavels.⁵

⁴ Geopunt 2015.

⁵ De Moor 1995, 4; De Moor ea. 1994, 5.

Figuur 4: Situering van het plangebied (rode stip) op een kaart van de landschappelijke eenheden (1: Scheldepolders; 2: Vlaklandschap van Bassevelde; 3: Dekzandrug Lembeke – Stekene; 4: Kommengebied van Sleidinge; 5: Vallei van de beneden – Kale; 6: Moervaartdepressie; 7: Ruggengebied van Zeveneken; 8: Pediment van Sinaai; 9: Durmevallei en 10: Cuestalandschap)⁶

De dekzandrug van Lembeke – Stekene is een uitloper van de dekzandrug van Maldegem, en behoort bijgevolg tot het grotere landschap van het oost-west georiënteerde dekzandruggencomplex van Maldegem – Stekene. De dekzandrug van Lembeke- Stekene is tussen de 1 km en 4 km breed en is tussen de 5 m en 10 m hoog. De zuidelijke grens van dit complex is vaak geaccentueerd door een opvallende helling. De noordflank van het complex is eerder zwak hellend. De top van de heuvelrug vertoont een microreliëf van ruggen en depressies, waarbij de ruggen in regel westzuidwest – noordnoordoost georiënteerd zijn. Het ontstaan van de dekzandrug is gerelateerd aan tardiglaciale lokale eolische activiteit, waarbij zand dat vanuit het noorden aangevoerd werd, opgehoopt werd in een transversale rugzone. Het cultuurlandschap wordt gekenmerkt door vele bospercelen, vooral in de omgeving van Lembeke en ten noorden van Moerbeke.⁷

De *Tertiair Geologische kaart van België*⁸ situeert het plangebied ter hoogte van de overgang tussen het *Lid van Onderdale (MaOn)* en het *Lid van Ursel (MaUr)*, die beiden behoren tot de *Formatie van Maldegem* (zie Figuur 5). Deze laatste is een mariene eenheid die bestaat uit een afwisseling van zanden en kleien, vaak gescheiden door geleidelijke overgangen. In regel zijn de afzettingen van de Formatie van Maldegem niet-kalkhoudend en bevatten ze geen macrofossielen. Deze afzettingen moeten in het Bovenste Midden-Eoceen (Bartoniaan)⁹ gedateerd worden. De dikte van deze afzettingen kan in het noordoosten oplopen tot 50 m, maar bedraagt in Klein Brabant slecht enkele meters.¹⁰

Het *Lid van Onderdale* wordt gekenmerkt door donkergrijze, lemige, fijnzandige afzettingen, die glauconiet- en glimmerhoudend zijn. Deze afzettingen worden aangetroffen onder een dunne quartaire deklaag. De overgang met afzettingen van omliggende leden is erg geleidelijk. De dikte van

⁶ De Moor 1995, 4, Fig. 2.

⁷ De Moor 1995, 5-6.

⁸ DOV Vlaanderen, 2015a.

⁹ 41.3 – 38.0 Ma.

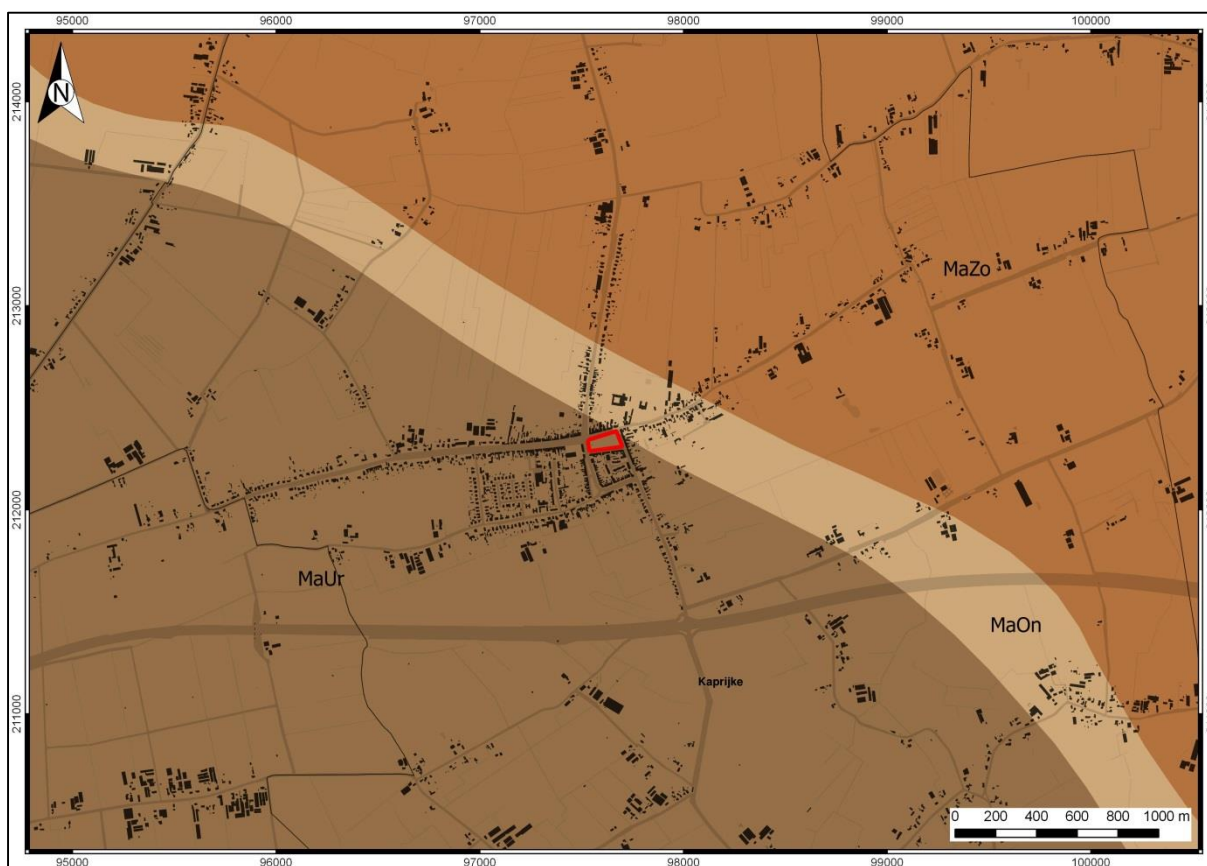
¹⁰ Jacobs ea. 1993a, 20-21; De Geyter 1996, 22; Laga ea. 2001, 141.

deze afzetting varieert tussen de 2-4 m in regio van Oedelem-Zomergem-Adegem, maar is tot 7 m dik in de buurt van Asse. Hier zijn deze afzettingen ook gekend als *Zanden van Asse*.¹¹

Het *Lid van Ursel* vertegenwoordigt niet-zandige en niet-glaconiethoudende afzettingen, die vroeger tot het onderliggende *Lid van Asse* gerekend werden. De afzettingen zijn in regel homogene, grijsblauwe, kleiige pakketten, die geen fossielen of kalk bevatten. De afzettingen dagzomen in het heuvelgebied rond Oedelem-Zomergem-Adegem en in Klein-Brabant. Het lid kan tot 13 m dik zijn, al is het in de buurt van Asse slechts 5 m dik.¹²

Een honderdtal meter ten noorden van het onderzoeksterrein bestaat de tertiaire ondergrond uit afzettingen van het *Lid van Zomergem (MaZo)*. Dit bestaat uit grijsblauwe, keiige afzettingen, die erg gelijkend zijn aan de afzettingen van het *Lid van Ursel*. Ook deze afzettingen bevatten geen glauconiet, kalk of zand. Het lid dagzoomt in een brede strook van Knokke tot Lokeren, in het bijzonder ter hoogte van de heuvels van het Meetjesland. Het is ongeveer 8 m dik, maar ook dit lid is in de buurt van Asse opvallend minder dik, tot ongeveer 3 m.¹³

Figuur 5: Situering van het onderzoeksgebied op de tertiairgeologische kaart¹⁴

Volgens de quartairgeologische kaart komen in het plangebied aan de basis van de quartaire afzettingen Laat-Pleistocene zandige getijden- of Mariene afzettingen uit het Eemiaan voor (*GLPe*) (zie Figuur 6). Deze zijn vaak grijs, overwegend middelmatig van textuur en lokaal doorgeven met lemige en kleiige lensjes. De afzetting van deze pakketten gebeurde onder erg energierijke omstandigheden, in een marien of estuarien milieu, tijdens subtidale en intertidale momenten. Deze sedimenten bevinden zich in regel tussen -20 m en -10 m TAW. Meer dan waarschijnlijk werden deze

¹¹ Jacobs ea. 1993a, 21; Jacobs ea. 1993b, 21; De Geyter 1996, 23.

¹² Jacobs ea. 1993b, 21-22; Jacobs ea. 1993a, 21-22; De Geyter 1996, 23.

¹³ Jacobs ea. 1993a, 21; Jacobs ea. 1993b, 21; De Geyter 1996, 23.

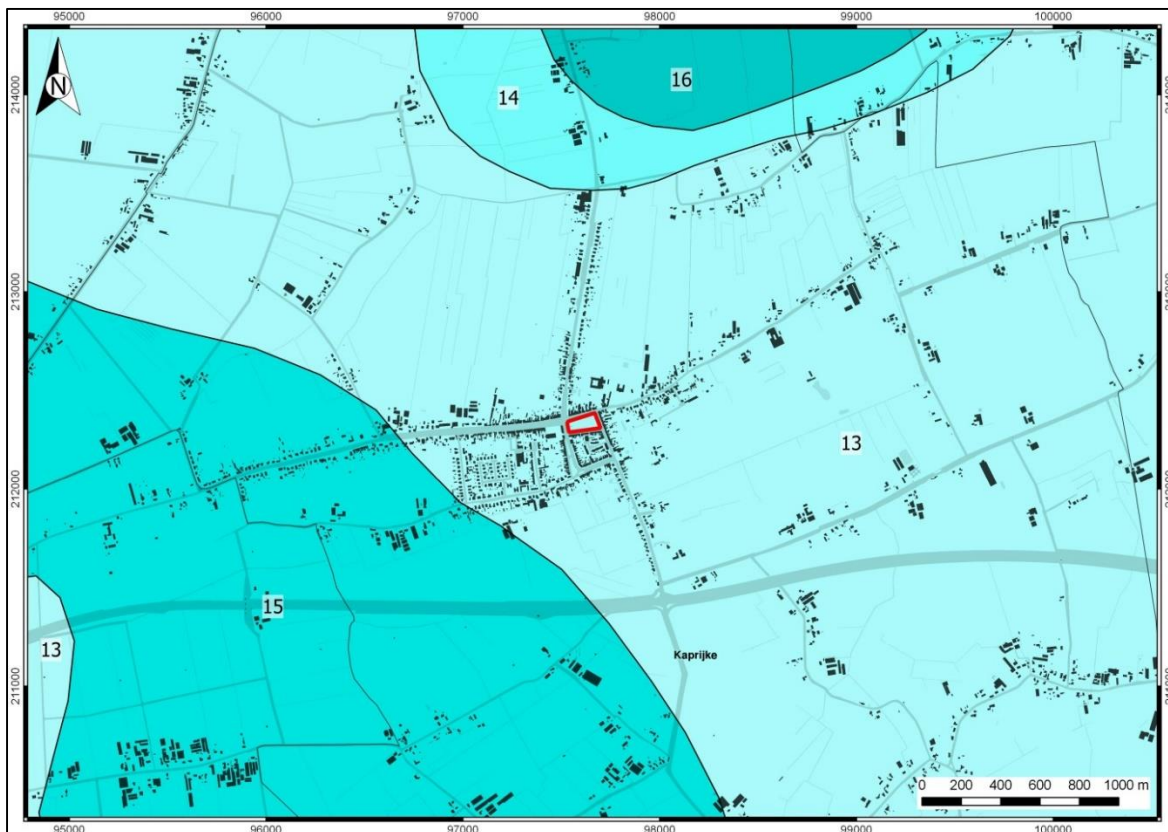
¹⁴ DOV Vlaanderen, 2015b.

pakketten door latere fluviatiele afzettingen weg geërodeerd. In de literatuur zijn deze afzettingen ook gekend als de *afzettingen van Moerkerke* en de *afzettingen van Kaprijke*.¹⁵

De mariene afzettingen worden afgedekt door Laat-Pleistocene fluviatiele afzettingen uit het Weichseliaan (*FLPw*). Deze afzettingen bestaan uit overwegend zandige, kruisgelaagde trogvormige pakketten, die verschillende opeenvolgingen van geulinsnijdingen en geulopvullingen vertegenwoordigen. Deze zijn typisch voor verwilderde rivierenstelsels. Plaatselijke verandert de textuur binnen deze pakketten vlug van klei en leem naar zand en grindhoudend grof zand. Lokaal komen ook eolische lithosomen voor.¹⁶

Aan de top van de quartaire ondergrond bevinden zich zandige Laat-Pleistocene eolische afzettingen uit het Weichseliaan (*ELPw*). Deze worden gekenmerkt door goed gesorteerd, homogeen, fijn tot middelmatig fijn zand, dat overwegend kalkloos is. Binnen de pakketten valt een duidelijke diagonale stratificatie in subhorizontale niveaus op. De zanden zijn doorgeven met dunne, discontinue veenbanden en bodemhorizonten. Aan de basis van deze afzettingen komt geregeld een deflatiegrint voor, dat bestaat uit silex, kwarts en weinig zandsteen.¹⁷

Een kleine kilometer ten westen van het onderzoeksterrein komt onder de oudste quartaire, mariene afzetting nog een pakket fluviatiele, midden pleistocene afzettingen uit het Saaliaan voor (*FMPs*). Dit pakket wordt geïnterpreteerd als een energierijk fluviatiel sediment, afgezet onder fluvioperiglaciale omstandigheden bij een lage zeespiegelstand. Deze afzettingen komen typisch voor aan de voet van de heuvelrug van Lembeke – Stekene.¹⁸ Enkele kilometers ten noorden van het plangebied komt deze oudste afzetting ook voor, maar wordt deze niet afgedekt door mariene afzettingen, maar door fluviatiele Weichseliaanse afzettingen.

Figuur 6: Situering van het onderzoeksgebied op de quartairgeologische kaart¹⁹

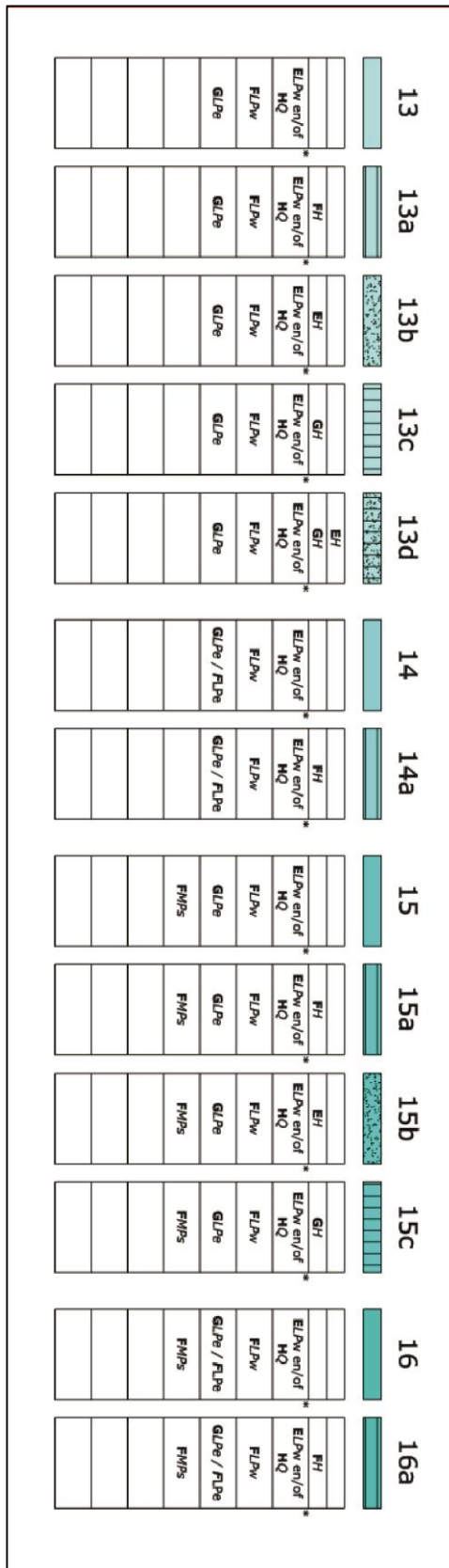
¹⁵ De Moor 1995, 33.

¹⁶ De Moor 1995, 29.

¹⁷ De Moor 1995, 25-28.

¹⁸ De Moor ea. 1994, 26.

¹⁹ DOV Vlaanderen, 2014b.

Figuur 7: Legende voor de quartairgeologische eenheden in de nabijheid van het onderzoeksterrein²⁰

²⁰ DOV Vlaanderen 2015b.

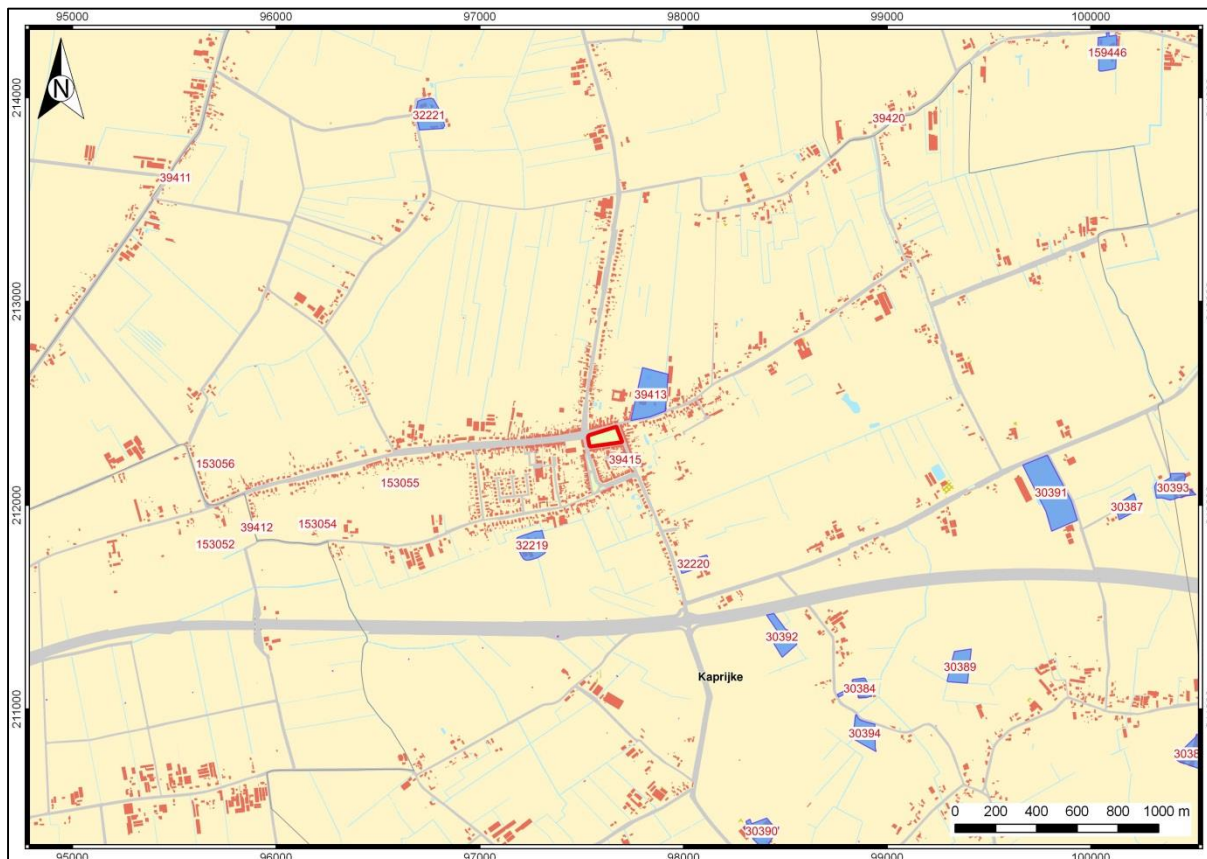

3 Archeologie en geschiedenis

3.1 Centrale Archeologische Inventaris

De Centrale Archeologische Inventaris (CAI) is een databank van archeologische vindplaatsen in Vlaanderen. Dit overheidsinstrument helpt ons om een inschatting te maken over het archeologisch potentieel van het onderzoeksgebied. Voor het plangebied zelf aan het Plein van Kaprijke zijn er geen archeologische waarden gekend²⁵.

Figuur 9: Situering van het plangebied op de CAI-kaart²⁶

In de onmiddellijke omgeving van het plangebied zijn volgende vindplaatsen te zien op de CAI²⁷:

- 32221: *Kaprijke – Rijselhof*; alleenstaande ontginningshoeve, gekend van de Ferrariskaart. Op het primitief kadaster is deze hoeve omgeven door een walgracht.
- 39411: *Kaprijke – Moerstraat*; houten molen, gekend van de Ferrariskaart.
- 159446: *Bassevelde – Hogevoorst*; alleenstaande ontginningshoeve, gekend van de Ferrariskaart. Mogelijk reeds ontstaan in de late middeleeuwen.

²⁵ Centraal Archeologische Inventaris 2015.

²⁶ Centraal Archeologische Inventaris 2015.

²⁷ Centraal Archeologische Inventaris 2015.

- 39413: *Kaprijke – Vrouwstraat*; alleenstaande ontginningshoeve, gekend van de Ferrariskaart.

- 39415: *Kaprijke – Plein*; houten molen, omgeven door een walgracht. Enkel gekend uit cartografische bronnen.

- 32219: *Kaprijke – Hofstede Abdij Zoutendale*; omwalde hoeve van de abdij van Zoetendale (Maldegem), waarschijnlijk opgericht in de 13e eeuw. Later kwam deze hoeve in handen van de Jezuïeten van Brugge.²⁸

- 32220: *Kaprijke – Goed Ter Kruisen*; omwald mottekasteel, met een typische opper- en neerhofstructuur. Dateert waarschijnlijk uit de late middeleeuwen, de oudste gekende eigenaar is echter Andreas de Barrière (begin 16e eeuw). Een oudste voorstelling dateert uit het midden van de 16e eeuw.²⁹

- 153052-153056: *Eeklo – Waai & Kaprijke Eindeken*; verzameling van vier van op luchtfoto's gekende grafcircels. Deze structuren werden nog niet nader onderzocht of gedateerd.³⁰

- 39412: *Kaprijke – Molenstraatje*; houten molen, gekend van de Ferrariskaart.

- 30392: *Lembeke – Krommeveldstraat*; verdwenen walgrachtsite. Gecatalogeerd als type A1r³¹. Ontstaan in de late middeleeuwen, mogelijk verlaten aan het einde van de 18^e eeuw. Tijdens een archeologische prospectie werden - buiten de omgevende grachten (die tot in de 2^e helft van de 19^e eeuw in gebruik waren) – geen archeologica aangetroffen.³²

- 30390: *Lembeke – Broekmeers*; alleenstaande walgrachtsite, mogelijk ontstaan tijdens de late middeleeuwen.³³

- 30384: *Lembeke – Krommeveldgoed*; vanuit luchtfotografische en cartografische bronnen gekende omwalde hoeve (type A1v). De omliggende gracht stond in verbinding van de nabijgelegen Isabellabeek. Deze gracht werd in 1979 gedempt.³⁴

- 30394: *Lembeke – Spruitakker*; concentratie aan lithische gebruiksvoorwerpen uit het Mesolithicum. Deze voorwerpen omvatten onder andere klingen, afslagschrabbers en microklingen.³⁵

- 30389: *Lembeke – Krommeveldstraat*; concentratie aan lithische gebruiksvoorwerpen uit het Mesolithicum, waaronder een marebladspits, aangetroffen op een kleine zandige opduiking in de depressie van de Isabellawatergang.³⁶

- 30391: *Lembeke – Beekstraat*; concentratie laatmiddeleeuwse (13^e – 15^e eeuw) aardewerk, aangetroffen op een zandige opduiking.³⁷

---

²⁸ Stockman 1971, 33-34.

²⁹ Dhanens 1951, 9-23.

³⁰ Ampe 1995.

³¹ Verhaege 1981, 103-104.

³² Van Thuyne 1993.

³³ Van Thuyne 1993.

³⁴ Van Thuyne 1993.

³⁵ Van Thuyne 1993.

³⁶ Van Thuyne 1993.

- 30387: *Lembeke – Goochelaarhoeve*; omwalde hoeve, gekend van onder andere luchtfotografische bronnen. Mogelijk ontstaan tijdens de late middeleeuwen.³⁸

- 30393: *Lembeke – Beekstraat 114*; site met walgracht (type A1o), aan de rand van een zandige opduiking. Mogelijk ontstaan tijdens de late middeleeuwen.³⁹

3.2 Historiek en cartografische bronnen

3.2.1 Historische situatie

Kaprijke – voor het eerst vermeld in de historische bronnen in 1233 als *Caperic* – is volgens de traditionele geschiedschrijving één van de oudste dorpen in het Meetjesland.⁴⁰ Hierbij wordt vaak verwezen naar het toponiem Kaprijke, dat van het Latijns-Keltische *Capriacum* – het goed van *Caprius* -afkomstig zou zijn.⁴¹ Daarnaast zou ook de ligging en de rechthoekige vorm van het plein centraal in Kaprijke wijzen op een Romeinse oorsprong – waarbij het plein vergeleken wordt met het centrale *forum* in Romeinse steden. De oorspronkelijke nederzetting breidde vervolgens verder uit vanuit dit centrale plein.⁴² Concrete archeologische of historische bewijzen die deze theorie ondersteunen zijn er echter niet, waardoor ze erg speculatief blijft.

De vroegste historische bronnen⁴³ over Kaprijke dateren uit het begin van de 13^e eeuw, toen de omgeving van de gemeente steeds intensiever in cultuur genomen werd. Dit moet uiteraard in verband gebracht worden met de steeds meer structurele inpoldering en bedijking van de polderstreek. Zo werd onder andere het grafelijke domein van Aalschot – voordien een landschap dat gedomineerd werd door heide en moeras - rond 1220-1250 gedraineerd en volledig in cultuur gebracht. Tijdens deze periode werden vele gemeenten in de polderstreek stadsrechten toegekend. Zo kreeg Kaprijke in 1240 van Johanna van Constantinopel een stadskeure toegekend – net als het naburige Eeklo. Tezeldertijd werd Kaprijke ook de zetel van een vrijheid en een heerlijkheid. De stad vormde tot de 16^e eeuw een *Vierschaar* (een gerechtelijk bestuur) met Eeklo en Lembeke.⁴⁴

Tijdens de middeleeuwen ontwikkelde zich in Kaprijke een bloeiende textielnijverheid – gesteund door de sterke groei van de schapenteelt op de weiden in het recent ontgonnen polderlandschap. Vooral de lakenproductie was van bijzonder hoge kwaliteit en bijgevolg ook erg gegeerd. De spil van deze nijverheid lag aan het dorpsplein van Kaprijke. Op deze open ruimte werden verschillende droog- en bleekweiden en waterputten opgericht. Het textiel werd commercieel ontsloten via interregionale handelscontacten, die bijna alle gebaseerd waren op de wekelijkse markten van Kaprijke. Vanaf de 15^e eeuw werden zelfs twee jaarmarkten georganiseerd in de stad.⁴⁵ De stad kende echter ook op bestuurlijk, religieus en burgerlijk niveau een sterke ontwikkeling tijdens de middeleeuwen: er werden onder andere een stadhuis, een kerk⁴⁶ en een feodaal kasteel opgericht tijdens deze periode.⁴⁷ Tijdens dezelfde periode ontstonden ook verschillende particuliere landbouwbedrijven – vaak onder de vorm van hoevedomeinen – zoals de hoeve aan de Heinstraat. Toch kende Kaprijke reeds voor deze laatmiddeleeuwse ontwikkelingen een uitbouw van burgerlijke en religieuze infrastructuur, zoals het ontstaan en bouw van de abdij van Zoetendale en het Rijselhof of het *Hospital Comtesse*, in het begin van de 13^e eeuw.⁴⁸

In de tweede helft van de 16^e eeuw werd Kaprijke echter bijzonder zwaar getroffen door de godsdienstoorlogen. Zo bleek de stad rond 1583 vrijwel volledig verlaten en was de kerk en het stadhuis vernietigd. Ook het grootste deel van de textielindustrie overleefde de oorlogsperiode niet. In

³⁷ Van Thuyne 1993.

³⁸ Van Thuyne 1993.

³⁹ Van Thuyne 1993.

⁴⁰ De Vos 1978, sp.

⁴¹ Debrabandere ea. 2010, 126; Vandeputte 2008, 214.

⁴² Ons meetjesland 1978, 11.1 sn.

⁴³ De mogelijk oudste bron die Kaprijke vermeld is echter de kaart van *Vredius* (9 eeuw) (De Vos 1978, sp.).

⁴⁴ Hasquin 1980, 461.

⁴⁵ Hasquin 1980, 462; De Seyn 1924, 668.

⁴⁶ De 13^e eeuwse vroeg gotische voorganger van de huidige, laat 18^e eeuwse Onze-Lieve-Vrouw-Tenhemelopnemingkerk.

⁴⁷ De Seyn 1924, 668; Vandeputte 2008, 214-215.

⁴⁸ De Vos 1978, sp.; Stockman 1971, 33-34.

de 17^e eeuw werd getracht de economie in industrie van Kaprijke te herstellen door vrij uitgebreide infrastructurele werken. De aanleg van het *Kaprijks Vaardeken* (1651) is hiervan het bekendste voorbeeld. Via dit kanaal werd getracht de Kaprijkse productie rechtstreeks te ontsluiten voor de markten van Gent en Brugge. Toch was de impact van deze ingreep vrij beperkt, zeker aangezien het kanaal kreeg af te rekenen met chronische verzanding.⁴⁹

Het voorzichtige economische herstel die deze ingrepen teweeg brachten, werden teniet gedaan door hernieuw oorlogsgeweld – onder andere onder Lodewijk XIV, toen het stadshuis opnieuw werd afgebrand – en door de nijverheids crisis van het midden van de 19^e eeuw. Een bijzonder groot deel van de bevolking van de stad was in de tweede helft van de 19e eeuw werkloos en overleefde dankzij het armenbestuur. Tekenend voor dit demografisch verval van Kaprijke was de hernieuwde groei van niet-gecultiveerde gronden rond de stad: aan het einde van de 19e eeuw was 400 ha. woeste grond of bebost gebied (ongeveer één derde van het volledige areaal van de stad). In het midden van de 20e eeuw, wanneer de cultivatie van de gronden opnieuw aangevat werd, was dit aandeel teruggebracht tot 2 ha.⁵⁰

3.2.2 Het Plein van Kaprijke

Zoals reeds vermeld in vorige paragraaf, vormde het plein van Kaprijke reeds bij het ontstaan de spil van de stad. Hierbij werd de theorie aangehaald dat het plein zou teruggaan op een Romeins *forum*, waardoor het ontstaan van de stad bijgevolg ook in de Romeinse periode gesitueerd zou moeten worden. Het ontbreekt echter aan concrete historische of archeologische bewijzen die deze theorie bevestigen.

Vanaf de middeleeuwen ontwikkelde het Plein zich tot het hart van de economische ontwikkeling van Kaprijke en (ruime) omgeving. Er werd reeds verwezen naar het belang van het plein in de wolproductie en handel. Een groot deel van het plein werd bijvoorbeeld vermoedelijk ingericht als bleekweide, terwijl het plein ook de plaats was waar de verschillende wekelijkse en jaarlijkse markten doorgingen. Vanaf het midden van de 17^e eeuw werd het plein verder ontsloten door de aanleg van het *Kaprijks Vaardeken*, dat aan de zuidzijde van het plein uitmondde. Cartografische bronnen geven aan dat een uitloper van het *Vaardeken* zelfs in een meanderende bocht het plein doorkruiste (zie Figuur 16). Het *Vaardeken* mondde in het zuiden uit in de Burggravenvaart, die Eeklo met Kluizen verbond. Goederen vonden via deze waterlopen hun weg naar de grote economische centra in noordelijk en centraal West- en Oost-Vlaanderen.⁵¹ Naast de centralisatie en distributie van de wol- en lakenindustrie was het Plein ook erg belangrijk voor de landbouwindustrie. Zo werd een deel van het plein ingericht als Paardenmarkt en Varkensmarkt. Deze besloegen echter een opmerkelijk klein deel van de totale oppervlakte van het marktplein.⁵²

⁴⁹ Hasquin 1980, 462-463.

⁵⁰ Hasquin 1980, 463.

⁵¹ De Vos 1978, sp.

⁵² De Vos 1978, sp.

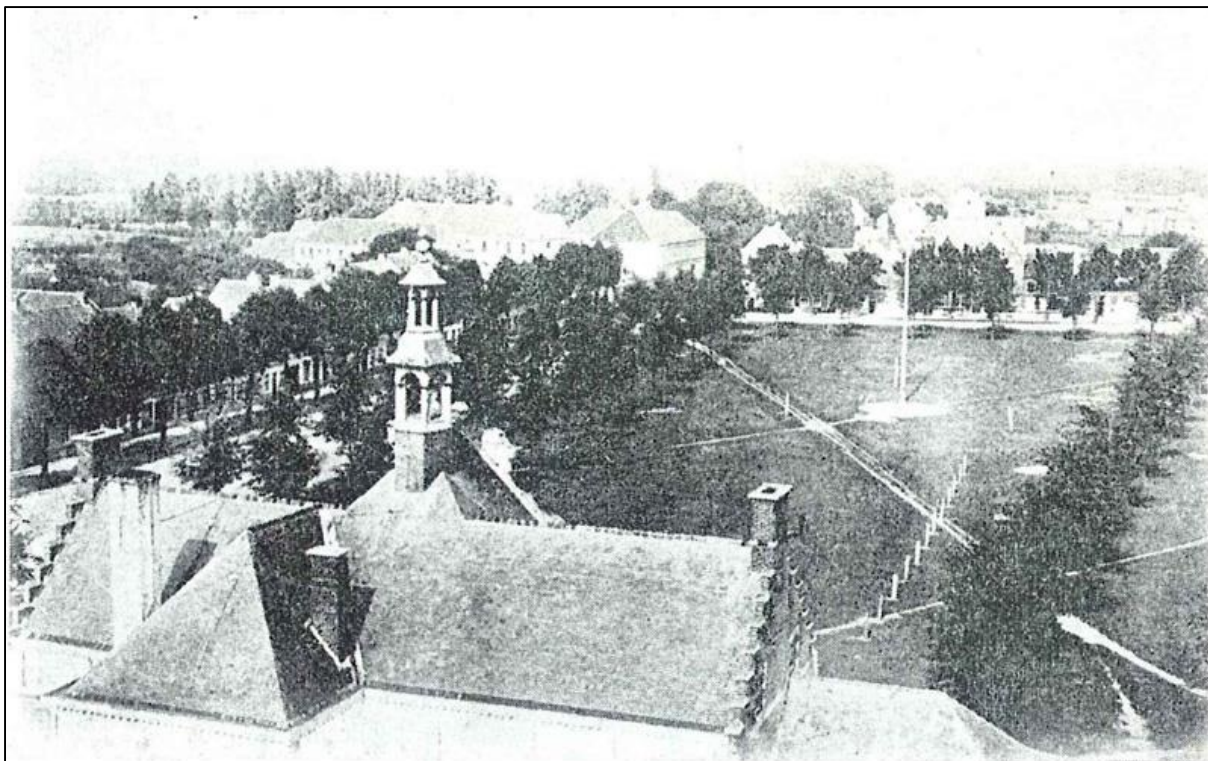

Figuur 10: De westzijde van de Paardenmarkt, eigenlijk 'n deel van 't oorspronkelijke 'Veld' (Prentkaart uit de verzameling van Alf. Ryserhove, Knesselare)⁵³

Toch mag men niet vergeten dat het Plein reeds tijdens de middeleeuwen in eerste plaats een kerkplein was. Gedurende de hele middeleeuwen en de Nieuwe Tijden zorgde dit voor spanningen tussen burgerlijk en kerkelijk gezag, in eerste plaats omtrent het voorrecht over het gebruik van het Plein. Het is bij deze onenigheid dat het vroegmoderne stadhuis expliciet voor de oudere Onze-Lieve-Vrouw Hemelvaartkerk werd gebouwd – een opvallend urbanistisch kenmerk dat nog steeds in het straatbeeld van Kaprijke aanwezig is. Pas in 1841 werd het geschil tussen de kerk en het burgerlijk gezag beslecht, toen de gemeente het Plein kocht van de kerk.⁵⁴

⁵³ De Vos 1978, sp., sn.

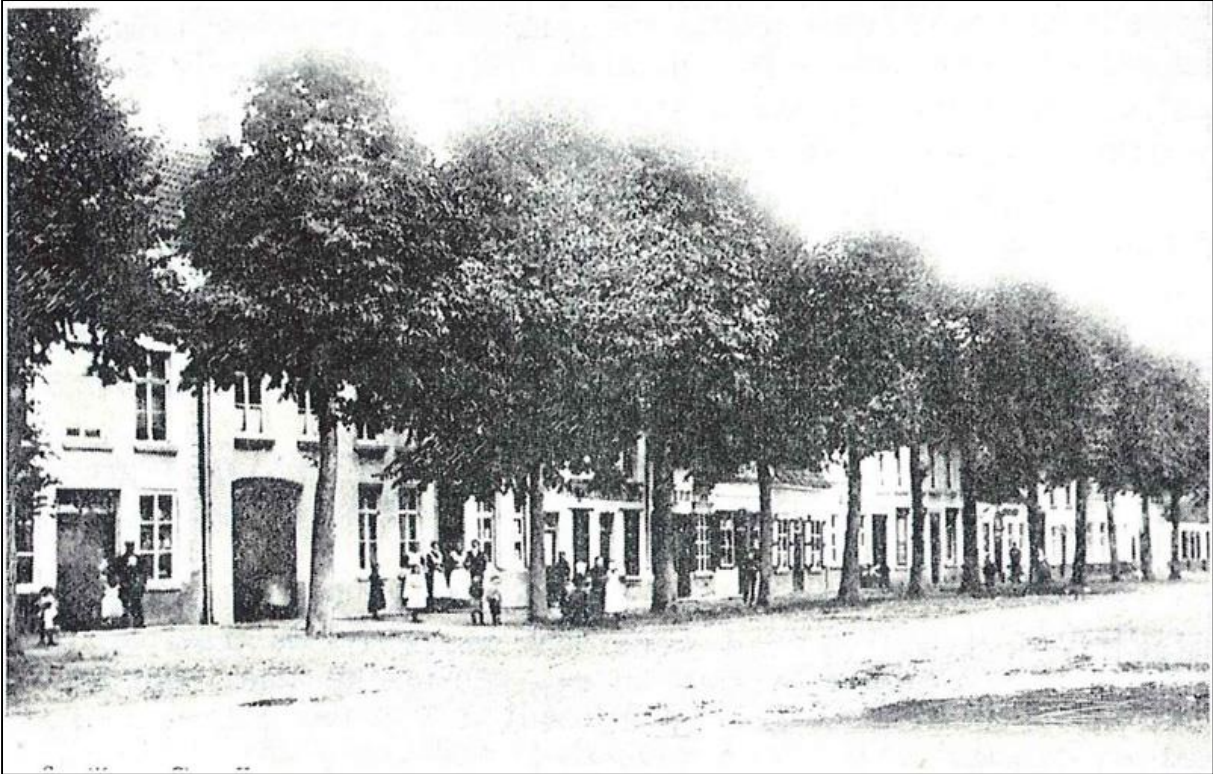
⁵⁴ De Vos 1978, sp.

Figuur 11: Panorama van het Plein te Kaprijke. Foto genomen van uit de kerktoeren, in 1902 (Prentkaart uit de verzameling van Alf. Ryserhove, Knesselare)⁵⁵

Het oorspronkelijke middeleeuwse Plein had de vorm van een vierkant en was 13 gemeten (ongeveer 6 ha) groot en werd omgeven door de weg die van Lembeke kwam aan het Scheepken, door de Zuidstraat, door de Voorstraat met Molenstraat en door de Vrouwstraat (vroeger de Ooststraat). Het oorspronkelijke Plein was vermoedelijk een grote open vlakte. De weinige infrastructurale voorzieningen waren mogelijk enkele wegen, de uitloper van het *Vaardeken*, en – reeds in de late middeleeuwen – een houten staakmolen. Volgens cartografische bronnen bevonden zich mogelijk enkele kleinere onbepaalde structuren op het Plein.

⁵⁵ De Vos 1978, sn., sp.

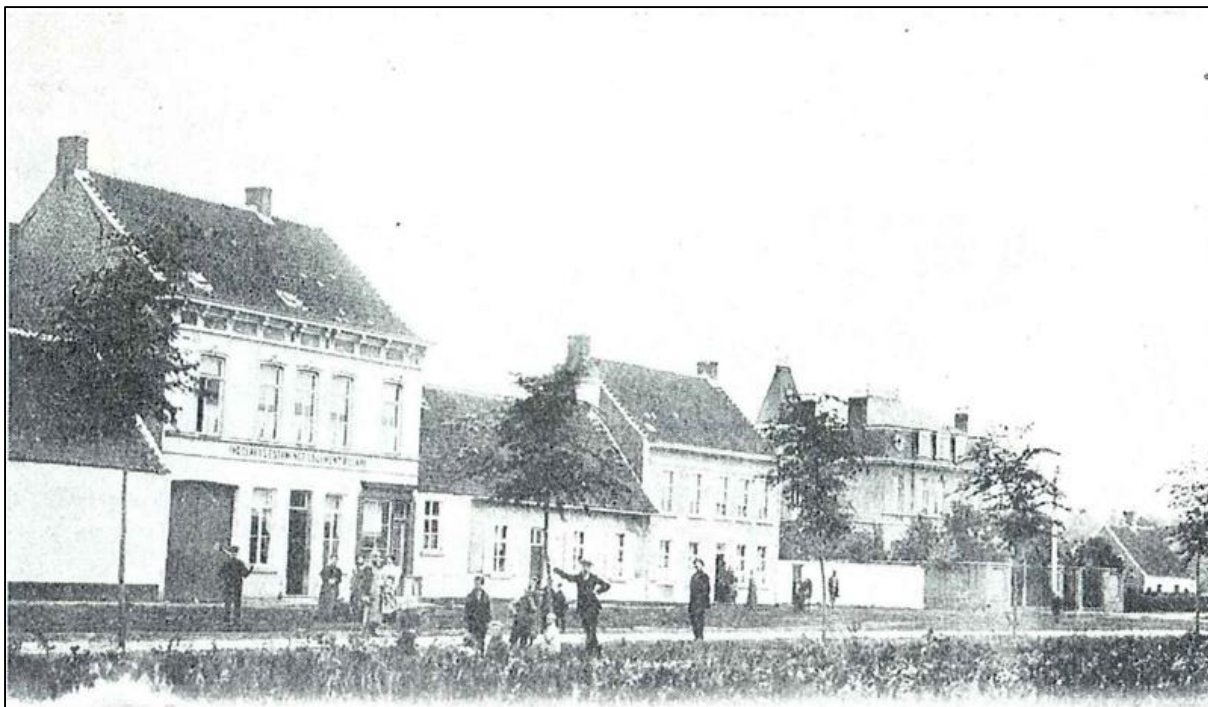

Figuur 12: Oostkant van het Plein te Kaprijke in 1927 (Prentkaart uit de verzameling van Alf. Ryserhove, Knesselare)⁵⁶

Aan het einde van de 19^e eeuw werd het plein ingrijpend heringericht. Aan de basis van deze herinrichting lag de aanleg van de rijksweg Gent-Watervliet, die dwars door het Veld werd gepland. Het eigenlijke Plein werd hierdoor meer dan gehalveerd, terwijl langsheen de nieuwe weg onder andere een gemeenteschool en enkele huizen werden ingeplant. Het zuidelijk deel van het Plein werd behouden onder de vorm van de Paardenmarkt (zie Figuur 10 & Figuur 13). Dit plein werd echter in het tweede deel van de 20^e eeuw volledig heringericht, waarbij wooncomplexen en een administratief centrum werden ingericht op dit deel van het oorspronkelijke Plein.

⁵⁶ De Vos 1978 sp., sn.

Figuur 13: Zuidzijde van de Paardenmarkt, rond de eeuwwisseling (Prentkaart uit de verzameling van Alf. Ryserhove, Knesselare)⁵⁷

Tegenwoordig kent het Plein van Kaprijke een bijzondere topografie, waarbij het plein lager gelegen is dan het omliggende straatniveau. Daarenboven zijn de randen van het plein nog eens lager gelegen dan het centrale gedeelte. Wanneer men deze situatie vergelijkt met het beeld op de verschillende postkaarten uit het begin van de 20^e eeuw, valt op dat de topografie van het terrein toen wel volledig vlak was. Ook lag het plein op eenzelfde hoogte als de omliggende straten (zie Figuur 11, Figuur 12 & Figuur 14). Of de verandering van de topografie te maken heeft met werkzaamheden op het terrein, of eerder gerelateerd is aan bepaalde geologische of bodemkundige kenmerken van het terrein, kon tijdens de bureaustudie niet achterhaald worden. Het proefsleuvenonderzoek hoopt hierbij meer duiding te brengen.

⁵⁷ De Vos 1978, sp., sn.

Figuur 14: Voetbalmatch op het Plein van Kaprijke tussen 1914 - 1918 (Erfgoedbank Meetjesland)⁵⁸

3.2.3 Cartografische bronnen over het Plein van Kaprijke

Een belangrijke bron van informatie is het historisch kaartmateriaal. Om na te gaan of er bebouwing is geweest op het terrein in historische tijden, of dat het landgebruik van het perceel is gewijzigd doorheen de tijd, zijn enkele historische kaarten geraadpleegd. Hierbij moet wel rekening gehouden worden met het feit dat de eerste bruikbare kaarten pas vanaf de 16de eeuw of later voorhanden zijn.

Het historisch kaartmateriaal geeft een beeld van hoe (eventuele) bebouwing evolueerde door de eeuwen heen, maar pas vanaf het moment dat de eerste kaarten voor het gebied verschenen, m.a.w. vanaf de 16de eeuw. Bovendien is de afwezigheid van bebouwing op de kaarten geen garantie dat er geen bebouwing geweest is. In de beginperiode van de cartografie werden voornamelijk grotere nederzettingen en belangrijke bouwwerken zoals kerken, kloosters en kastelen weergegeven, en was er geen of weinig aandacht voor de "gewone bewoning"/burgerlijke architectuur. Pas vanaf de 19de eeuw verschijnen de eerste gedetailleerde kaarten.

De oudste cartografische bronnen voor het Plein van Kaprijke en omgeving dateren uit de 16^e en 17^e eeuw, een erg dynamische periode voor de gemeente. Tijdens de 16^e eeuw werd de stad immers zwaar getroffen door de godsdienstoorlogen. Tijdens de daaropvolgende eeuw herstelde Kaprijke zich zowel demografisch als economisch. Dit economisch herstel ging gepaard met intensieve en extensieve infrastructurele werken, zoals de aanleg van het *Kaprijks Vaardeken*. Vele van de kaarten uit deze periode kaderen dan ook binnen de planning en uitvoering van deze werkzaamheden.

Een van de oudste kaarten is de Figuratieve kaart van het deel van Zeeuws-Vlaanderen, ten noorden van de Schelde, Aardenburg, Kaprijke, Bassevelde, Boechoute en Axel, en het deel van de Westerschelde ("Hont") vanaf Breskens tot Terneuzen uit de 16^e eeuw (Figuur 15). Op deze kaart wordt ook het centrum van Kaprijke en haar omgeving afgebeeld. Ondanks het feit dat het om een figuratieve kaart gaat, wordt het Plein van Kaprijke vrij gedetailleerd weergegeven, met de kerk en

⁵⁸ Erfgoedbank Meetjesland 2015.

enkele residentiële woningen. Mogelijk wordt in het westen het oude stadhuis afgebeeld, dat tijdens de godsdienstoorlogen – in de tweede helft van de 16e eeuw – vernietigd werd. Deze kaart is bijgevolg één van de weinige voorstellingen van Kaprijke voordat het bijna volledig vernietigd werd door het oorlogsgeweld van de 16e eeuw. De precieze inrichting van het Plein kan op deze figuratieve kaart echter niet achterhaald worden, maar het lijkt er op dat het toen reeds een groot open plein was, zonder structurele bebouwing. Of de staakmolen aan de rand van het plein dezelfde is als degene die op latere kaarten wordt afgebeeld, is niet duidelijk. Dit zou kunnen betekenen dat de molen het oorlogsgeweld overleefd zou hebben. Al is dat niet zeker. Mogelijk werd na de 16^e eeuw immers een gelijkaardige molen op dezelfde plek opgericht.

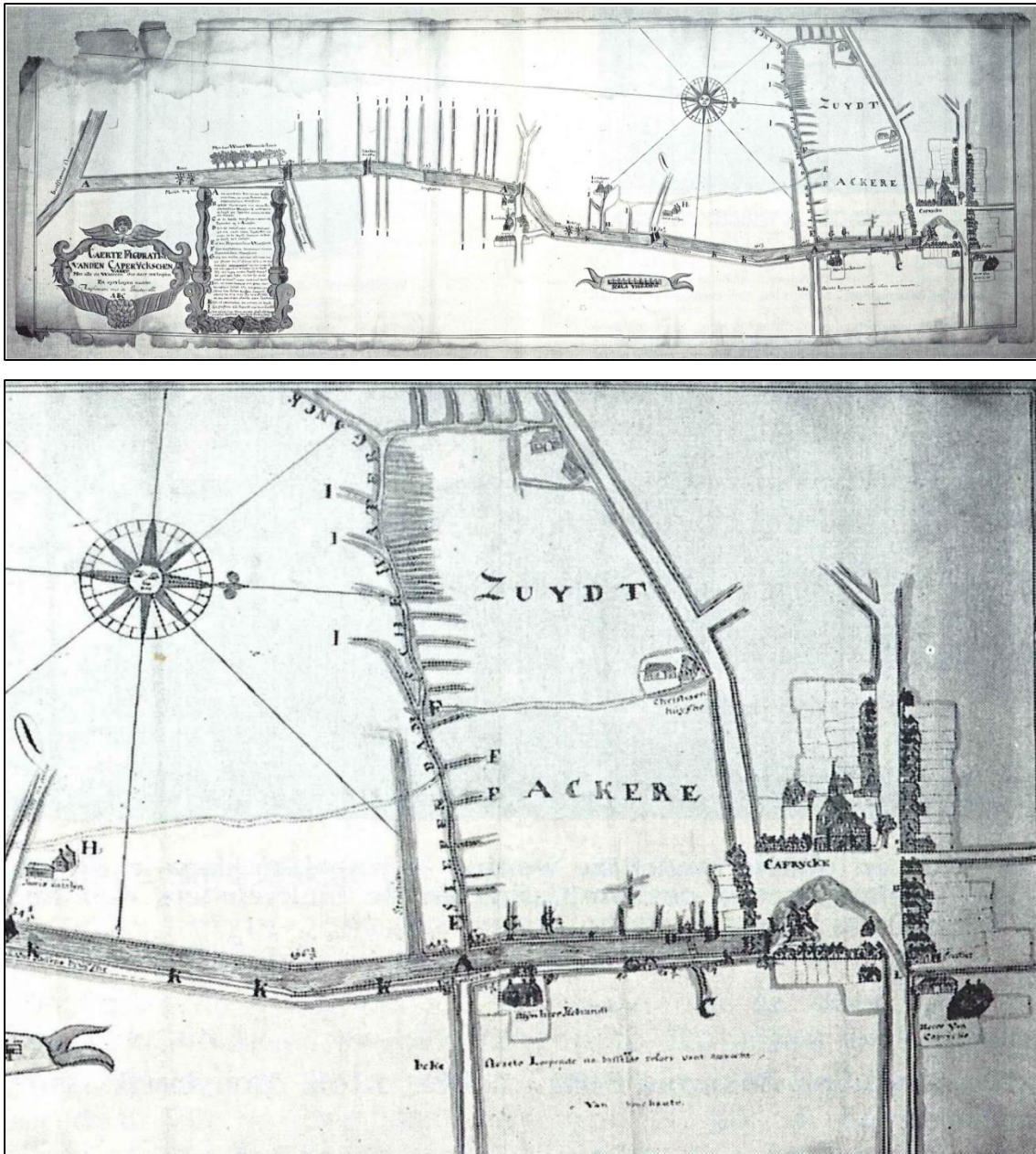

Figuur 15: Figuratieve kaart van het deel van Zeeuws-Vlaanderen, ten noorden van de Schelde, Aardenburg, Kaprijke, Bassevelde, Boechoute en Axel, en het deel van de Westerschelde ("Hont") vanaf Breskens tot Terneuzen [16de eeuw]⁵⁹

⁵⁹ Cartesius 2015a.

Een volgende reeks kaarten dateert uit het laatste kwart van de 17^e eeuw. Deze tonen de plannen van de infrastructurele werken rond Kaprijke tijdens deze periode. Een eerste kaart is de *Kaart van het Kaprijks Vaardeken (omstreeks 1680)* (Figuur 16). Deze toont een gedetailleerde weergave van de stadskern van Kaprijke. Het plein wordt afgebeeld als een grote vierkante vlakte, opnieuw met weinig structurele bebouwing. Opvallende elementen op het plein zijn wel de houten staakmolen, een meanderende uitloper van het *Vaardeken* en een mogelijk kapelletje in de noordoostelijke hoek van het plein. Aan de westelijke zijde van het plein bevindt zich het nieuwe stadhuis, gebouwd voor de OLV Hemelvaartkerk, die tot in de 16^e eeuw het plein domineerde. Deze kerk werd echter ook aan het einde van de 16^e eeuw – na de godsdienstoorlogen- herbouwd en heroriënteerd. De kruisingstoren is echter wel nog een overblijfsel van de 13^e-eeuwse originele kerk.⁶⁰

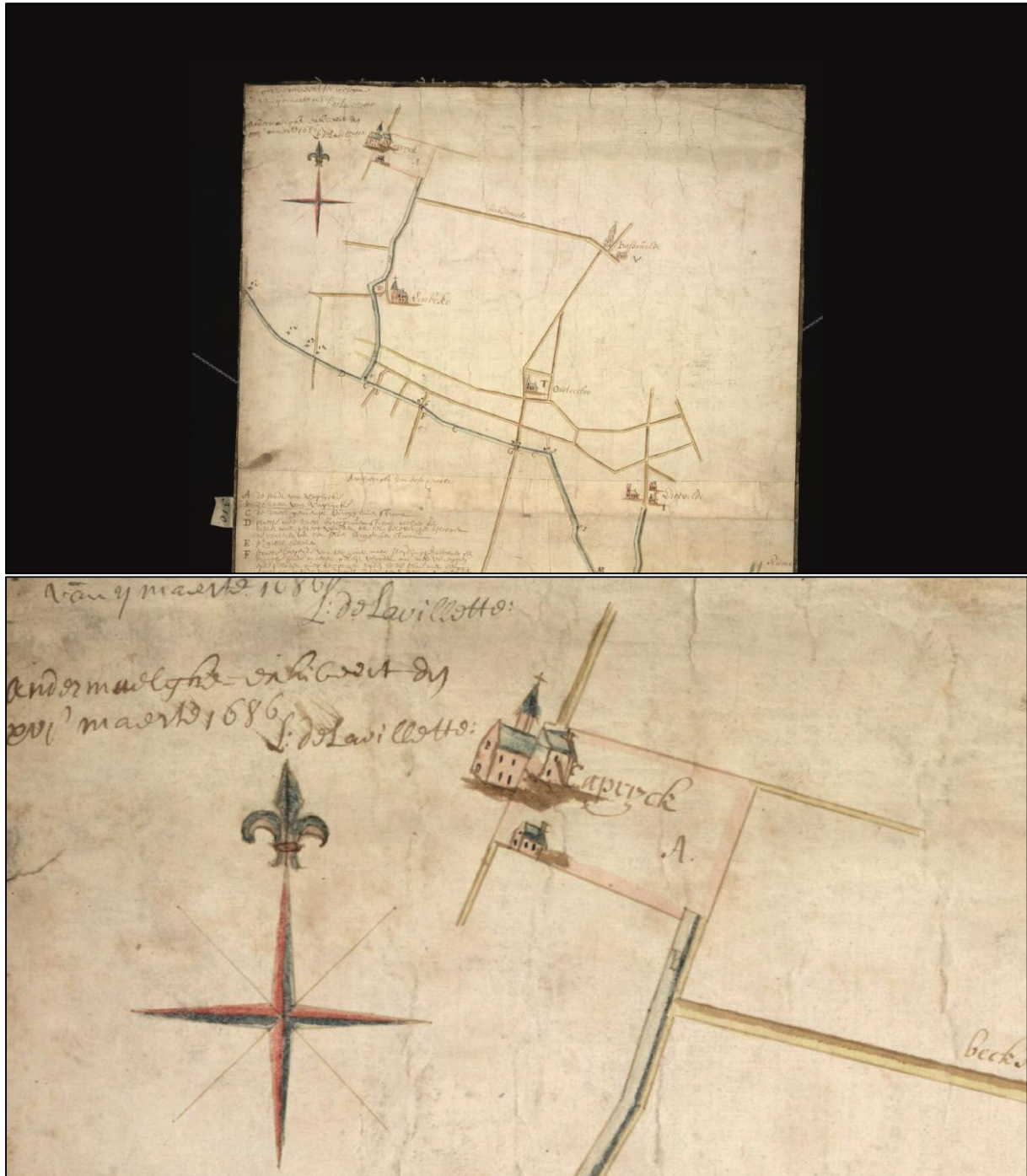

Figuur 16: Kaart van het Kaprijks Vaardeken (omstreeks 1680), met onderin een detail van het plein van Kaprijke⁶¹

⁶⁰ Lanclus 2015, sp.

⁶¹ De Vos 1978, sp, sn. (RAG-Fonds Raad van Vlaanderen, nr. 24829).

De Figuratieve kaart van het kanaal van Kaprijke en het kanaal genaamd Burggravenstroom, met de erop uitkomende waterlopen en wegen; opgemaakt door landmeter J. Huyghe uit 1686 toont eenzelfde situatie: het Plein is een vierkante, open vlakte zonder structurele bebouwing. Aan de westelijke zijde van het plein wordt het nieuwe stadhuis met achterliggende OLV-Hemelvaartkerk afgebeeld. Overige elementen op het plein worden niet op de figuratieve kaart weergegeven. Ook op deze kaart is duidelijk dat het Vaardeken direct uitmondde op het Plein.

Figuur 17: Figuratieve kaart van het kanaal van Kaprijke en het kanaal genaamd Burggravenstroom, met de erop uitkomende waterlopen en wegen; opgemaakt door landmeter J. Huyghe, in 1686⁶²

⁶² Cartesius 2015c.

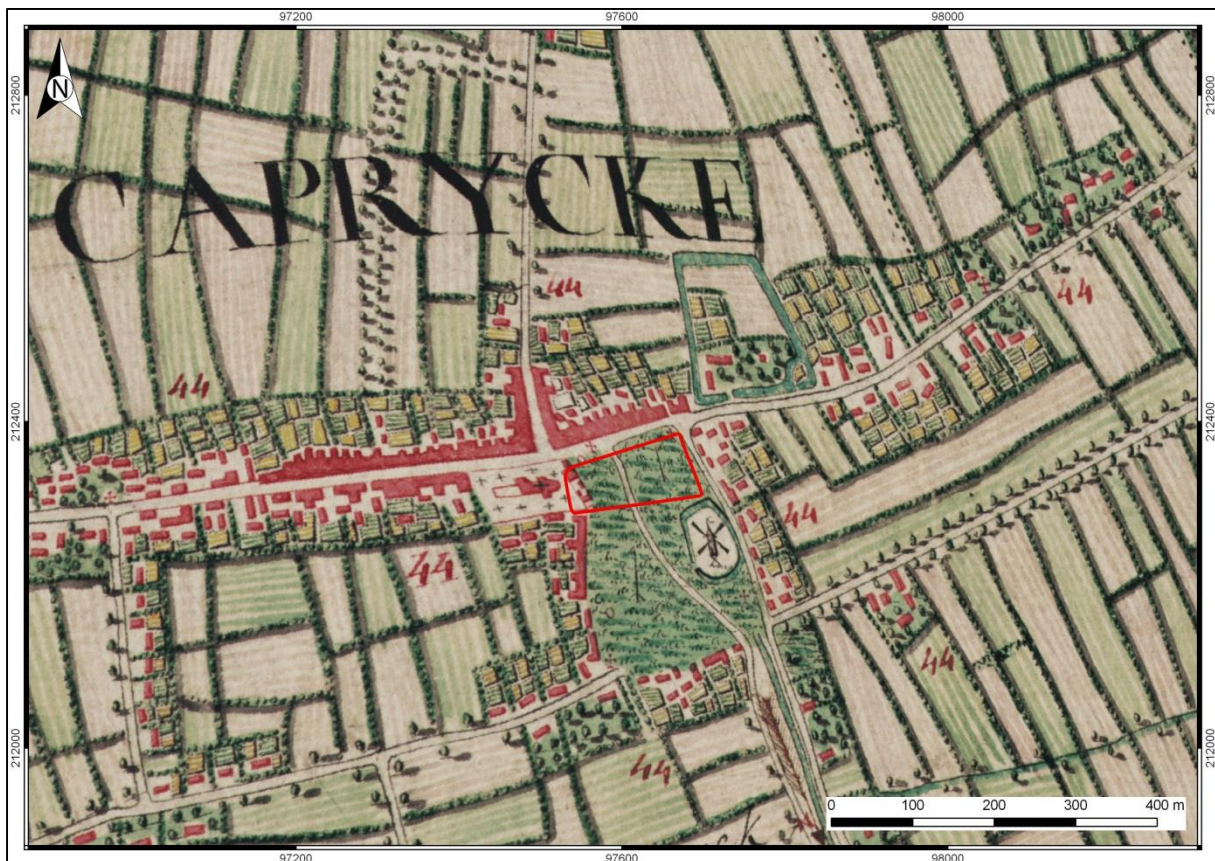
De Kaart van de waterlopen in Kaprijke, opgemaakt door Frans de Brauwer uit 1694 toont het Plein van Kaprijke onder erg gelijkaardige omstandigheden. Wel wordt op deze kaart de houten staakmolen weergegeven. Verdere details over het plein ontbreken, behalve de inplanting van de OLV-Hemelvaartkerk. Het plein wordt op deze kaart *Velt* genoemd, hetgeen mogelijk betekende dat het Plein niet structureel bebouwd was. De afbeelding van een boom en de groene kleur van het plein kan betekenen dat het plein begroeid en licht bebost was.

Figuur 18: Kaart van de waterlopen in Kaprijke, opgemaakt door Frans de Brauwer in 1694⁶³

⁶³ Cartesius 2015b.

De Ferrariskaarten zijn een verzameling van 275 uiterst gedetailleerde topografische kaarten van de Oostenrijkse Nederlanden. Ze zijn opgemaakt tussen 1771 en 1778 onder leiding van Joseph de Ferraris, een generaal bij de Oostenrijkse artillerie en veldmaarschalk in de Oostenrijkse Nederlanden. Het is de eerste systematische kartering van het Belgische grondgebied.⁶⁴ Op de Ferrariskaart is te zien dat het onderzoeksgebied gesitueerd is in het toenmalige centrum van Kaprijke, dat ook toen gedomineerd werd door het rechthoekige dorpsplein (zie .Figuur 19) Dit was toen een stuk groter dan nu het geval was en breidde zich in zuidelijke richting verder uit. Het plein zelf was een onbebouwde weide, waardoor een weg liep. Opvallend is de aanwezigheid van een houten staakmolen (zie ook CAI 39415). Deze verdween bij de bebouwing van het zuidelijke deel van het plein. De bebouwing in Kaprijke concentreerde zich hoofdzakelijk langsheen de weinige wegen doorheen de dorpskern. Tussen het wegnnet bevonden zich ook in de dorpskern akkers en kouters, hetgeen het dorp waarschijnlijk een erg ruraal karakter gaf.

Figuur 19: Situering van het onderzoeksterrein op de Ferrariskaart⁶⁵

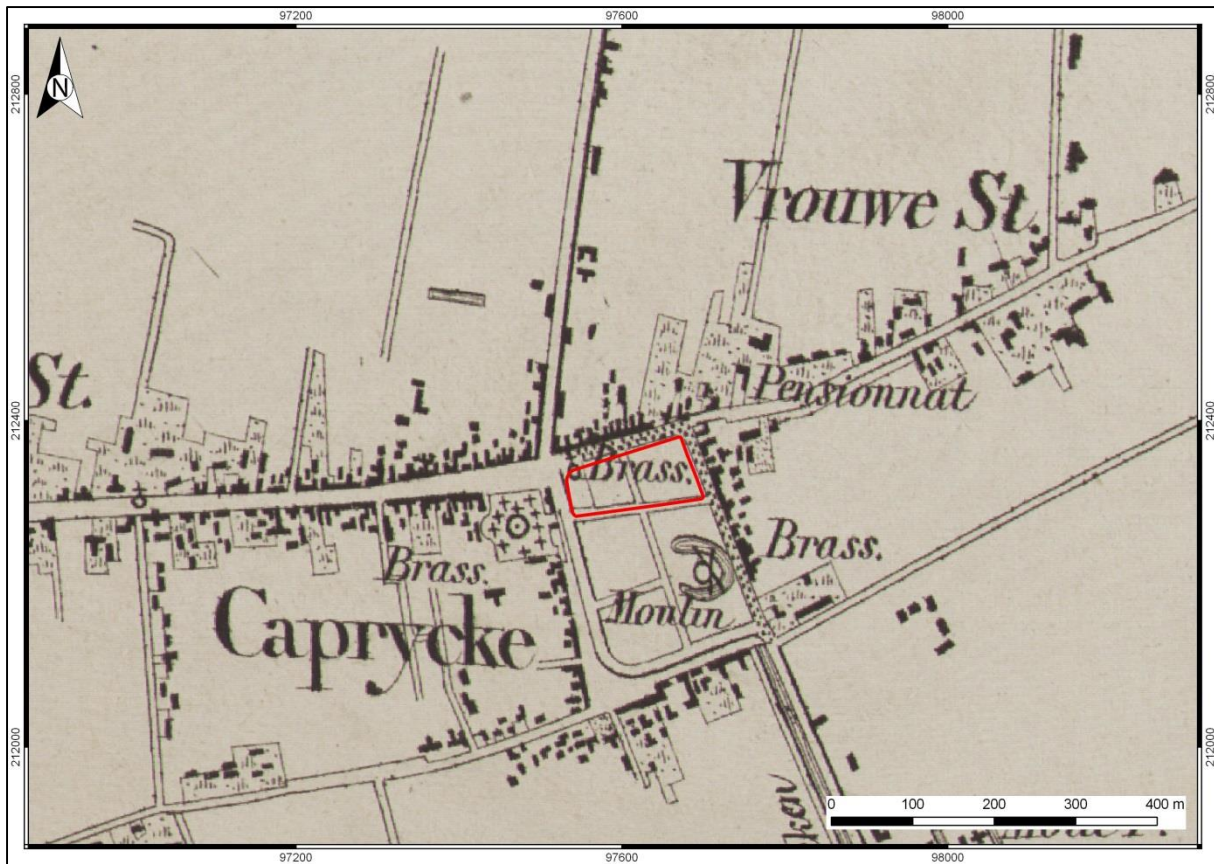
Een volgende bron zijn de Vandermaelenkaarten, die tussen 1795 en 1869 zijn gemaakt door Philippe Vandermaelen. Zijn gedetailleerde (schaal 1:20.000) 'Carte topographique de la Belgique' is tussen 1846 en 1854 gemaakt en bestaat uit 250 folio's.⁶⁶ Uit deze kaart blijkt dat de stedenbouwkundige situatie van Kaprijke niet veel veranderde tussen de tweede helft van de 18^e eeuw en de tweede helft van de 19^e eeuw. Nog steeds vormde het grote vierkante plein de ken van het dorp. Dit plein blijkt wel meer structureel ingericht te zijn met een wegnnet. Het is opvallend dat het zuidelijke deel van het plein nog steeds niet bebouwd werd. Ook de staakmolen bestond nog steeds en lijkt omgeven door een walgracht. De bebouwing in het dorp concentreerde zich rond het extensieve wegnnet, waartussen zich nog weiden, akkers en kouters bevonden. Het rurale karakter van het dorp werd met andere woorden niet aangetast.

⁶⁴ http://belgica.kbr.be/nl/coll/cp/cpFerraris_nl.html

⁶⁵ Geopunt Vlaanderen 2015.

⁶⁶ <http://www.geopunt.be/catalogus/datasetfolder/93795cd6-66d3-4310-83b2-5443adfee630>

Figuur 20: Situering van het onderzoeksterrein op de Vandermaelenkaart⁶⁷

De situatie op de Poppkaart uit de 2de helft 19de eeuw (1842-1879) en de Atlas der Buurtwegen tonen eenzelfde situatie als de Vandermaelenkaart: Het grote dorpsplein werd meer structureel ingericht, onder andere door de aanleg van een wegennet. Daarnaast bleef het rurale karakter van de dorpskern behouden.

⁶⁷ Geopunt Vlaanderen 2015.

Figuur 21: Situering van het onderzoeksterrein op de Popkaart⁶⁸

⁶⁸ Geopunt Vlaanderen 2015.

Figuur 22: Situering van het onderzoeksterrein op de Atlas der Buurtwegen⁶⁹

⁶⁹ Geopunt Vlaanderen 2015.

4 Voorafgaand onderzoek

Voorafgaand aan het archeologisch onderzoek werd op het onderzoeksterrein reeds een bodemkundig onderzoek en een bomenonderzoek uitgevoerd. De resultaten van deze onderzoeken worden hieronder kort besproken. Deze kunnen relevante informatie opleveren over de bodemgesteldheid en ontstaansgeschiedenis van de bodem op het terrein.

4.1 Onderzoek naar de bodemgesteldheid⁷⁰

Gezien de grote wateroverlastproblemen op het terrein werd het Provinciaal Centrum voor Milieuonderzoek (PCM) door de gemeente Kaprijke gevraagd - voorafgaand aan de drainage van het terrein en de heraanleg van de beplanting - een onderzoek naar de bodemgesteldheid van het Plein uit te voeren. Dit onderzoek bestond uit een booronderzoek met profielbeschrijving, een regenwaterinfiltratieproef, penetrologgermetingen, rudimentaire opmeting van de terreinhoogtes en het bepalen van de milieuhygiënische bodemkwaliteit van de toplaag. Het specifieke doel van het onderzoek was het bepalen van de oorzaak van de wateroverlast op het terrein.

4.1.1 Boringen met boorbeschrijvingen

Tijdens het onderzoek werden 6 boringen uitgevoerd, verspreid over het gehele plein, tot op een diepte van -2 m. Hieruit bleek dat de textuur van het gehele terrein, tot 2 m onder het maaiveld zandig was. Vanaf 90 cm diepte treden er gleyverschijnselen op. Dit werd als een mogelijke indicatie voor de hoogste grondwatertafel geïnterpreteerd. Binnen alle boringen, tot op de volledige diepte van 2 m, werd de bodem met andere woorden als erg homogeen beschreven, buiten in de meest natte zone. Hier treedt er bijmenging van leem op in de zandige bodem.

4.1.2 Infiltratieproeven

Het PCM gebruikte een set dubbele ring infiltrometers om de horizontale infiltratiesnelheid van de bodem te meten. Zowel in de natste als in de droogte zone werden dergelijke proeven uitgevoerd. Uit het onderzoek bleek dat de infiltratiesnelheid van de bodem ter hoogte van de natte (oostelijke) zone bijzonder laag lag (96 mm/dag), zeker in vergelijking met de meer droge zone (1152 mm/dag). De infiltratiesnelheid op de natte zone ligt opmerkelijk lager dan de norm van 400 mm/dag, waardoor bijkomende drainage van de bodem noodzakelijk is vooraleer deze voldoende regeninfiltratie toelaat. De grondwatertafel – die op een diepte van 90 cm gesitueerd word – maakt een volledige infiltratie alvast mogelijk.

4.1.3 Penetrologgermetingen

Aan de hand van penetrologgermetingen in 15 zones van het terrein werd de bodemverdichting van de bodem nagemeten. Uit het onderzoek bleek dat reeds vanaf een diepte van 10 à 15 cm de indringingsweerstand groter is dan 3MPa, de grens waarboven beworteling en regeninfiltratie moeilijk of onmogelijk wordt. De nattere zones blijken echter niet meer verdicht te zijn dan de drogere. Een tweede compacte bodemlaag manifesteert zich op een diepte van 65 cm. Tussen de twee verharde lagen bevindt zich een zachtere laag, met een indringingsweerstand onder 3 MPa. De zones ter hoogte van banken, een vijver en een kiosk zijn – logischerwijs – sterker verdicht.

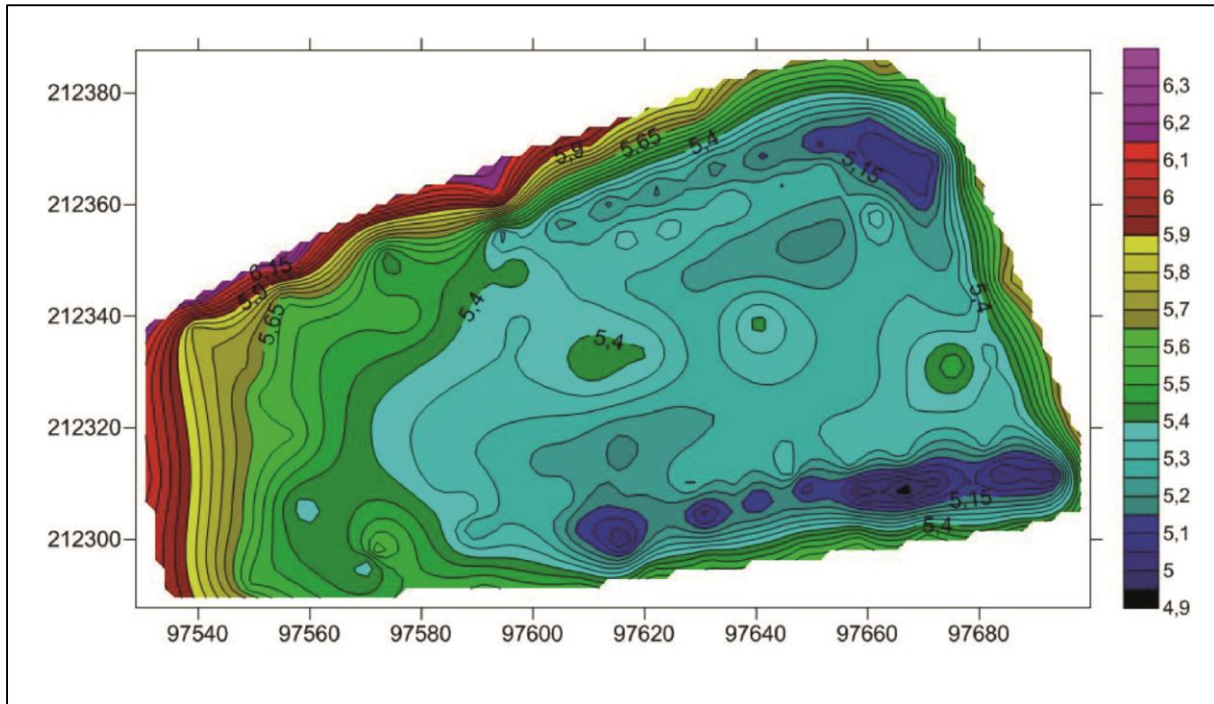
4.1.4 Terreinopmeting

Via 122 GPS-metingen werd de hoogte van het terrein opgemeten, dat tussen de 6.37 m TAW en 4.88 m TAW gesitueerd bleek. Het omliggende straatniveau lag opmerkelijk hoger dan het Plein zelf. Om het niveau van het Plein op te hogen tot dat van de omliggende straten zou 4721.1 m³ grond

⁷⁰ Zie Seghers 2015.

moeten opgebracht worden. De oorzaak van het specifieke reliëf van het terrein kon niet bepaald worden.

Figuur 23: Digitaal Hoogtemodel van het terrein zoals opgemeten tijdens het voorafgaande bodemonderzoek.⁷¹

4.1.5 Conclusies

Het onderzoek naar de bodemgesteldheid stelt dat het Plein snel met water verzadigd raakt en er problemen met waterstagnatie optreden door het voorkomen van een sterk verdichte bodemlaag op een diepte van slechts 10 cm. Een tweede dergelijke laag bevindt zich op een diepte van ongeveer 65 cm. Ter hoogte van nattere zone kent de bodem bijmenging van leem, hetgeen de situatie nog verergert. Daarenboven is de natte zone lager gelegen dan de drogere zones.

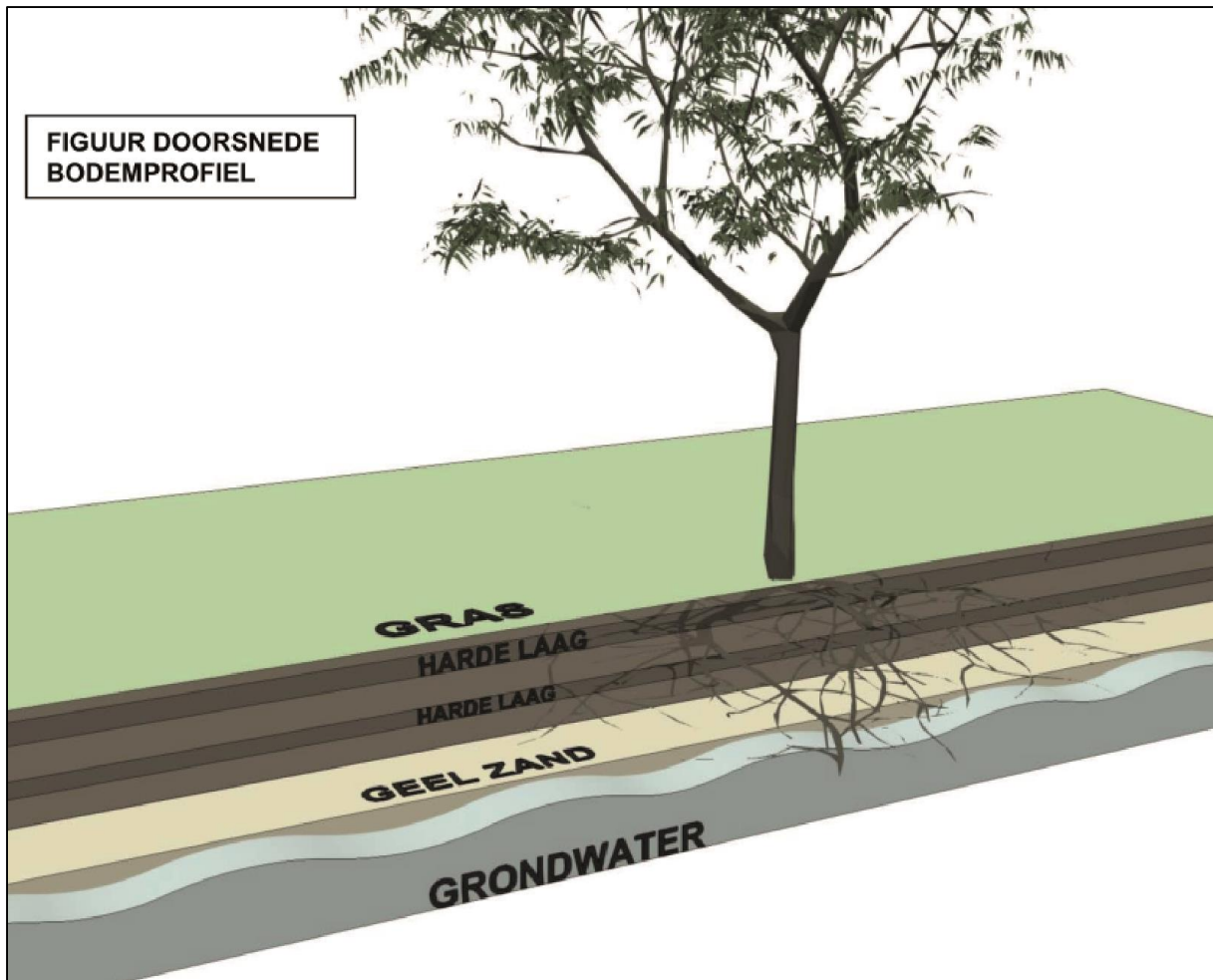
4.2 Bomenonderzoek⁷²

Tijdens een bomenonderzoek, uitgevoerd door Pius Floris Boomverzorging en bvba Studiebureau Lobelle, werden de 51 kastanjabomen op het Plein onderzocht. Dit gebeurde door *Visual Tree Assessment* (VTA), maar ook door de aanleg van vijf proefsleuven. Ook tijdens dit onderzoek werden op een diepte van 10 cm en 65 cm – 75 cm twee verharde lagen aangetroffen. Deze lijken verantwoordelijk voor de drainageproblematiek op het terrein. Tussen beide lagen was hangwater aanwezig. Erg interessant is dat beide verharde lagen archeologisch materiaal bevatte.

Het bomenbestand bleek een erg slechte levensverwachting te hebben. Alle bomen dienden op termijn te worden gerooid, waarna de wortels worden uitgefreesd en vervangen door nieuwe bomen. Tussen beide bomenrijen in wordt een ondiepe drainagegeul met afvoer aangelegd, ter bevordering van de doorlaatbaarheid van de bodem. Ook wordt het terrein een 20-tal cm opgehoogd ter hoogte van de nieuwe bomen.

⁷¹ Sehgers 2015, 22, Bijlage 6.

⁷² Zie Studiebureau Lobelle 2015.

Figuur 24: Schematische weergave van het bodemprofiel zoals in het bomenonderzoek⁷³

⁷³ Studiebureau Lobelle 2015, 2, sn.

5 Conclusie en aanbevelingen

5.1 Algemeen

Uit de historische, cartografische en archeologische bronnen blijkt dat de archeologische en historische relevantie van de locatie van het Plein in Kaprijke erg hoog moet ingeschat worden. Hoewel de vermeende Romeinse oorsprong van het plein niet bewezen kan worden, is het plein reeds vanaf de volle middeleeuwen de spil van de economische, burgerlijke en economische ontwikkeling van de stad. Zo werd het grote plein gebruikt voor de productie van en de handel in laken en wol. Ook agrarische producten werden op het plein verhandeld. Aan de westelijke zijde werd het plein al vanaf de 13^e eeuw overheerst door de OLV Hemelvaartkerk. Officieel was het plein dan ook tot ver in de 19^e eeuw eigendom van de kerk.

Tijdens de Vroegmoderne Tijd werd Kaprijke zwaar getroffen door oorlogsgeweld en economische tegenspoed. Zo nam het economische en industriële belang van de stad – en dus ook van het plein – sterk af. Enkel tijdens de 17^e en (gedeeltelijk) de 18^e eeuw kende de stad een beter economisch klimaat. Het is tijdens deze periode dat de economische en burgerlijke infrastructuur van de stad sterk worden uitgebouwd. In deze kan men verwijzen naar de aanleg van het *Kaprijkse Vaardeken* en de bouw van een nieuw stadhuis, dat de OLV Hemelvaart zal vervangen als het architecturale brandpunt van het Plein. Uit deze periode zijn ook de eerste cartografische bronnen van Kaprijke en het Plein gekend. Dit wordt afgebeeld als een groot vierkant plein, dat niet structureel bebouwd was. Enkel een houten staakmolen in de zuidoostelijke hoek van het terrein wordt als meer structurele bebouwing om de meeste kaarten afgebeeld. Meer dan waarschijnlijk was het plein in deze periode een braakliggende vlakte of veld (of *Velt*, zoals het Plein ook genoemd werd).

Aan het einde van de 19^e eeuw wordt het Plein ingrijpend heringericht: het hele zuidelijke deel van het plein werd bij de aanleg van de rijksweg Gent-Watervliet opgegeven en overbouwd door een gemeenteschool en wooneenheden. Het uiterste zuidelijke deel van het Plein bleef verder bestaan onder de naam Paardenmarkt. Het plein kreeg in deze periode het uitzicht dat het nog steeds heeft. Het meest opmerkelijke verschil tussen het Plein aan het begin van de 20^e eeuw en de huidige situatie is de topografie van het terrein: tegenwoordig ligt het Plein opvallend lager dan het omgevende straatniveau. Ook ligt het oostelijke deel van het terrein lager dan het westelijke deel. Ten slotte liggen aan de rand van het terrein langwerpige depressies. Prenten en foto's van het plein uit het begin van de 20^e eeuw lijken aan te tonen dat het terrein toen nog vrijwel volledig vlak was en op dezelfde hoogte was gelegen als het omliggende straatniveau.

Vandaag de dag blijkt de bodemgesteldheid op het Plein voor problemen te zorgen: het oostelijke deel van het terrein heeft regelmatig te kampen met wateroverlast en de dubbele bomenrij aan de rand van het plein verkeert in slechte gezondheid. De hoofdoorzaak zou de slecht waterdoorlatendheid van het terrein zijn. Tijdens bodem- en bomenonderzoek werden twee verharde bodemlagen – op 15 cm en 65 cm – 75 cm diepte – aangetroffen. Deze remmen de groei van de boomwortels en verhinderen een goede drainage van het terrein. Binnen het onderzoek wordt gesuggereerd dat deze verharde lagen archeologica bevatten.

5.2 Geplande werkzaamheden

Gezien de slechte staat van het bomenbestand, worden deze in de nabije toekomst vervangen. In eerst instantie worden negen bomen geveld die in erg slechte staat verkeren. Meer structureel worden alle bomen geveld, waarna de wortels worden uitgefreesd en wordt nieuwe teelaarde opgebracht in de plantvakken. Hoe diep de huidige teelaarde hiervoor verwijderd wordt, wordt niet gespecificeerd. Vervolgens worden nieuwe bomen ingeplant, mogelijk de originele soort uit het begin van de 20^e eeuw (Olm of Linde). Tussen beide bomenrijen wordt een ondiepe drainage met afvoer ingegraven. Hoe diep deze drainage precies is, wordt ook niet gespecificeerd. Vervolgens wordt het terrein in de bomenzone ongeveer 20 cm opgehoogd.

5.2.1 Impact van de werkzaamheden op het archeologisch bestand

De meest ingrijpende geplande werkzaamheden zijn het verwijderen van de bomen, het vervangen van de teelaarde en het aanleggen van de drainage. Het is echter niet duidelijk hoe diep deze ingrepen in de bodem doordringen. De technische details van deze ingrepen moeten in een latere – meer definitieve – fase uitgeklaard worden.

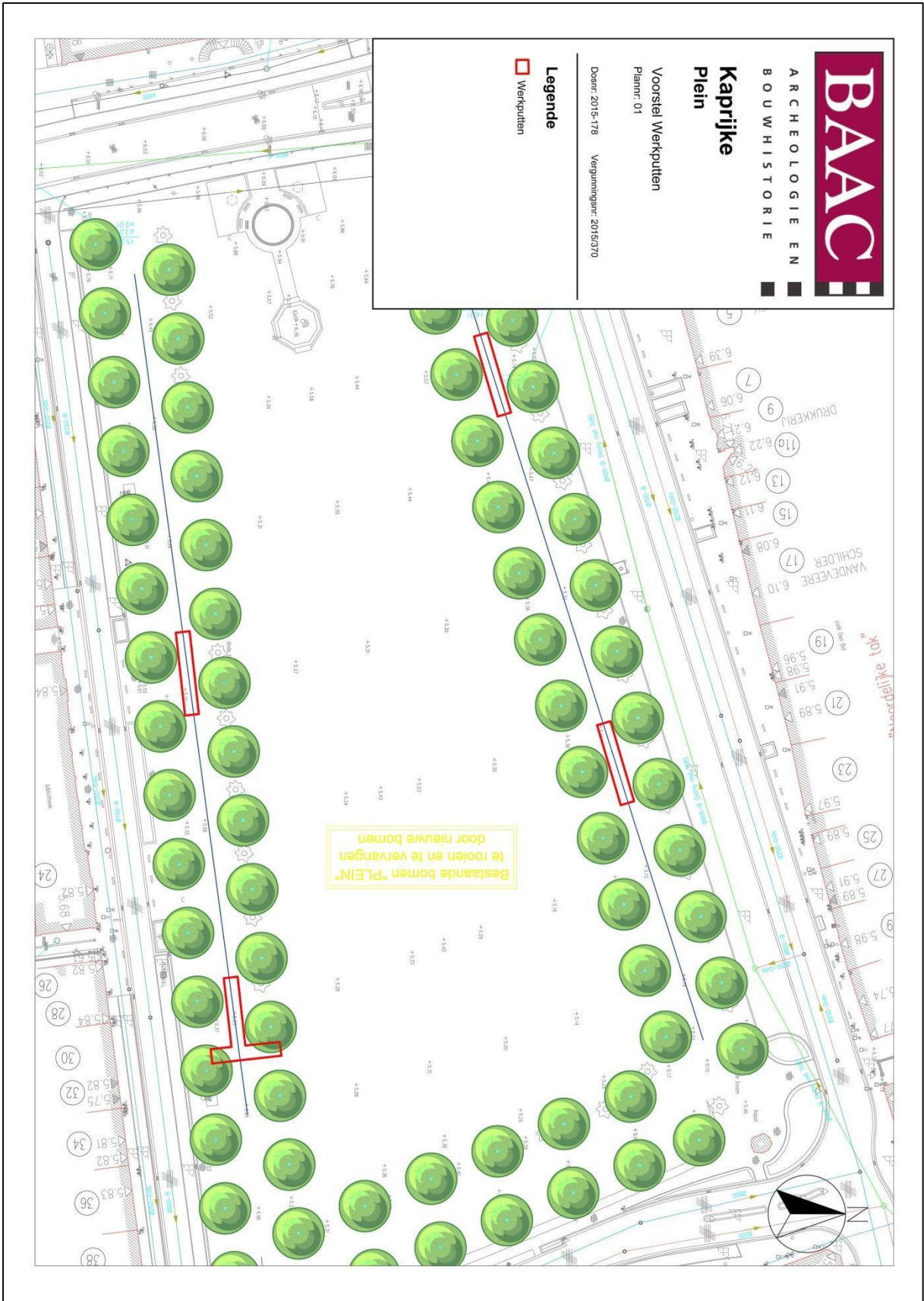
Wel kan tijdens het archeologisch vooronderzoek de diepte van de relevante archeologische niveaus bepaald worden. Interessant is alvast het feit dat volgens het bodemonderzoek een verdichtte laag op 15 cm onder het maaiveld archeologica bevat. Tijdens het onderzoek moet worden nagegaan of dit het geval is. Indien wel, dan is zelfs de kleinste ingreep in de bodem nefast voor het archeologisch bestand.

5.3 Aanbevelingen voor het proefsleuvenonderzoek

Op basis van het bureauonderzoek kunnen volgende aandachtspunten voor het proefsleuvenonderzoek voorgesteld worden:

- Hoever reikt de geschiedenis van het Plein? Zijn er aanwijzingen voor een Romeinse origine?
- Welke relevante archeologische niveaus kunnen worden vastgesteld? Hebben de twee verdichtte niveaus een archeologische relevantie? Hoe diep bevinden deze niveaus zich?
- Welke relevante archeologische niveaus worden bedreigd door de geplande ingrepen?
- Kan het bijzondere reliëf van het terrein (lager dan het straatniveau) archeologisch verklaard worden?

Om deze laatste vraag te beantwoorden wordt voorgesteld de zuidoostelijke sleuf uit te breiden met een dwarsleuf. Deze bijkomende sleuf biedt de meeste kans een inzicht te krijgen in de relatie tussen het lager gelegen terrein en het straatniveau.

DEEL 2: Veldwerk

6 Inleiding

De bureaustudie werd gevolgd door een prospectie in het veld. Deze richtte zich op de zone die door de geplande aanleg van de ondiepe drainagesleuf getroffen worden. Het veldonderzoek werd op 14 september 2015 uitgevoerd en bestond in essentie uit de stratigrafische opgraving van vier geselecteerde zones (10 m bij 2 m). Twee van deze opgravingen werden aangevuld door een dwarsleuf.

Na het veldwerk werd een archeologisch advies voor het terrein opgesteld. In eerste instantie betreft dit advies de reeds geplande aanleg van een ondiepe drainage. Daarnaast worden ook de toekomstige – nog niet concreet ingeplande – werkzaamheden op het Plein beoordeeld. Tot slot wordt ook een advies gegeven in het kader van een toekomstig beheersplan voor het Plein.

7 Methodologie

7.1 Veldwerk

Volgens de Bijzondere Voorwaarden diende er tijdens de archeologische prospectie ter hoogte van de as van de toekomstige drainagesleuven langwerpige proefputten te worden aangelegd. Deze putten zijn ca. 2 m breed en 10 m lang. Elk van deze proefputten wordt beschouwd als een stratigrafische opgraving –met de minimumnormen inzake archeologische opgravingen bijgevolg van toepassing - en wordt tot op de moederbodem aangelegd. De totale oppervlakte van de proefputten moet volgens de Bijzondere Voorwaarden minstens 80 m² bedragen. Tijdens de bureaustudie voorafgaand aan het veldwerk werd door BAAC Vlaanderen een voorstel voor de inplanting van de werkputten geformuleerd (zie Figuur 25)⁷⁴. Dit voorstel werd voor het veldwerk door alle partijen goedgekeurd. Binnen dit voorstel werd aangeraden de zuidoostelijke sleuf WP03 uit te breiden met een dwarsseleuf. Deze bijkomende sleuf biedt de meeste kans een inzicht te krijgen in de relatie tussen het lager gelegen terrein en het straatniveau. Tijdens het veldwerk werd beslist ook de noordoostelijke sleuf WP01 uit te breiden met een dwarsseleuf.

De sleuven werden aangelegd met behulp van een kraan op rubberen rupsbanden van 11 ton met platte graafbak van 2 m breed (Figuur 14). In elke sleuf werd machinaal één vlak aangelegd op het hoogste archeologisch relevante en leesbare niveau; dit gebeurde onder begeleiding van minstens één archeoloog. Vervolgens werd het vlak manueel bijgeschaafd zodat de sporen het best zichtbaar waren en meteen konden worden aangeduid en geïnterpreteerd. Dit vlak diende volledig te worden geregistreerd voor er een diepere vlakken konden worden aangelegd. Het verdiepen naar bijkomende vlakken diende volgens de Bijzondere Voorwaarden handmatig te gebeuren. Tijdens het veldwerk bleek echter dat er geen aanleg van meerdere vlakken nodig was. Het eerste archeologische niveau bevond zich immers in al de werkputten ter hoogte van de moederbodem.

Figuur 26: De machinale aanleg van werkput WP04

⁷⁴ Zie ook: 5.3 Aanbevelingen voor het proefsleuvenonderzoek.

Van alle sleuven werden overzichtsfoto's gemaakt en van alle sporen ook detailfoto's. De sleuven en sporen werden ingemeten met behulp van een *Robotic Total Station* (RTS) en een GPS-toestel en gedocumenteerd aan de hand van beschrijvingen. Sporen-, foto- en vondstenlijsten werden digitaal geregistreerd in het veld. Gebruik makend van het programma *Autocad* werden de verzamelde data van de opgravingsvlakken verwerkt tot een gedetailleerd en overzichtelijk sporenplan.

Per proefsleuf werd een diepere profielput aangelegd, die tot minstens 60 cm in de moederbodem doordrong. De locatie van deze profielputten stond in functie van het inzicht in de lokale bodemopbouw. Deze bodemprofielen werden opgemeten, opgekuist, gefotografeerd, ingetekend op schaal 1/20 en beschreven per horizont op basis van de bodemkundige registratie- en beschrijvingsmethodes. Bij elke profielput werd de absolute hoogte van het archeologisch vlak en van het maaiveld opgemeten en op het plan aangeduid. Om een beter inzicht te krijgen in de bodemopbouw werden in werkput WP03 twee langere (3 m) profielen aangelegd.

Figuur 27: Overzicht van het langere profiel 4 in werkput WP03

Voor het bestuderen van specifieke archeologische contexten – e.g. muurwerk, waterputten, beerputten, silo's en diepe afvalputten - werden binnen de Bijzondere Voorwaarden bijkomende *contextgebonden bepaling* voorgeschreven. Deze werden uiteraard volledig opgevolgd.

Na het veldwerk werden de werkputten opnieuw machinaal gedicht. Dit gebeurde pas na een terreinbezoek van de Erfgoedconsulent. In tussentijd werden de kwetsbare sporen beschermd tegen degradatie.

7.2 Strategie voor de uitwerking

7.2.1 Natuurwetenschappelijke monstername en onderzoek en conservatie

Voor het onderzoek werden binnen de Bijzondere Voorwaarden enkele richtinggevende hoeveelheden voorgesteld voor verder natuurwetenschappelijk onderzoek en conservatie. Deze aantallen konden maximaal met een factor van 2 overschreden worden. Volgende vermoedelijke posten werden in de Bijzondere Voorwaarden opgenomen:

Waardering:

- 3VH dendrochronologie
- 3 VH splitsen en waarden macroresten
- 3 VH pollenstalen
- 1 VH röntgenopnames metaal

Analyse:

- 3 VH 14C-datering
- 2 VH dendrochronologie
- 2 VH macroresten
- 2 VH pollenstalen
- 1 VH archeozoölogie

Tijdens het veldwerk bleek echter dat geen enkele van de voorgestelde hoeveelheden voor natuurwetenschappelijk onderzoek – zowel waardering als analyse – aangesproken diende te worden. Er werden dan ook geen stalen of monsters ingezameld.

Ook voor de conservatie van geselecteerde archeologische voorwerpen werden binnen de Bijzondere Voorwaarden stelposten begroot. Hiervoor werden volgende vermoedelijke hoeveelheden vooropgesteld:

- 1 VH aardewerk
- 1 VH metaal
- 1 VH leder

Tijdens het veldwerk werden echter geen vondsten aangetroffen die voor conservatie in aanmerking kwamen.

7.2.2 Rapportage

De basisuitwerking van het onderzoek en de rapportage van de onderzoeksresultaten gebeurden allemaal door werknemers van BAAC Vlaanderen bvba, conform de minimumnormen en de bijzondere voorwaarden bij de prospectie met ingreep in de bodem. De basisuitwerking van het onderzoek omvatte een beknopte omschrijving van alle sporen in een sporenlijst, het opstellen van een fotolijst, monsterlijst en vondstenlijst. Ook werden de vondsten gereinigd, gedetermineerd, geregistreerd, gedateerd en, indien relevant, getekend. De veldplannen van de opgraving werden gedigitaliseerd, opgemaakt en in overzichtelijke kaarten weergegeven. De coupe- en profieltekeningen werden gedigitaliseerd en in uniforme afbeeldingen weergegeven. Deze basisuitwerking gebeurde onmiddellijk na het veldwerk.

Na deze basisuitwerking werd het conceptrapport opgemaakt. Gezien dit rapport binnen de 15 dagen na het veldwerk afgeleverd kon worden, bleek het opstellen van een *nota met aanbevelingen* overbodig. De voorlopige onderzoeksresultaten en een voorstel tot vervolgadvis werd echter wel reeds informeel meegedeeld aan alle betrokken partijen. De inhoud van het conceptrapport stemt overeen met deze van het u voorliggende uiteindelijke eindrapport. Eventuele opmerkingen van de

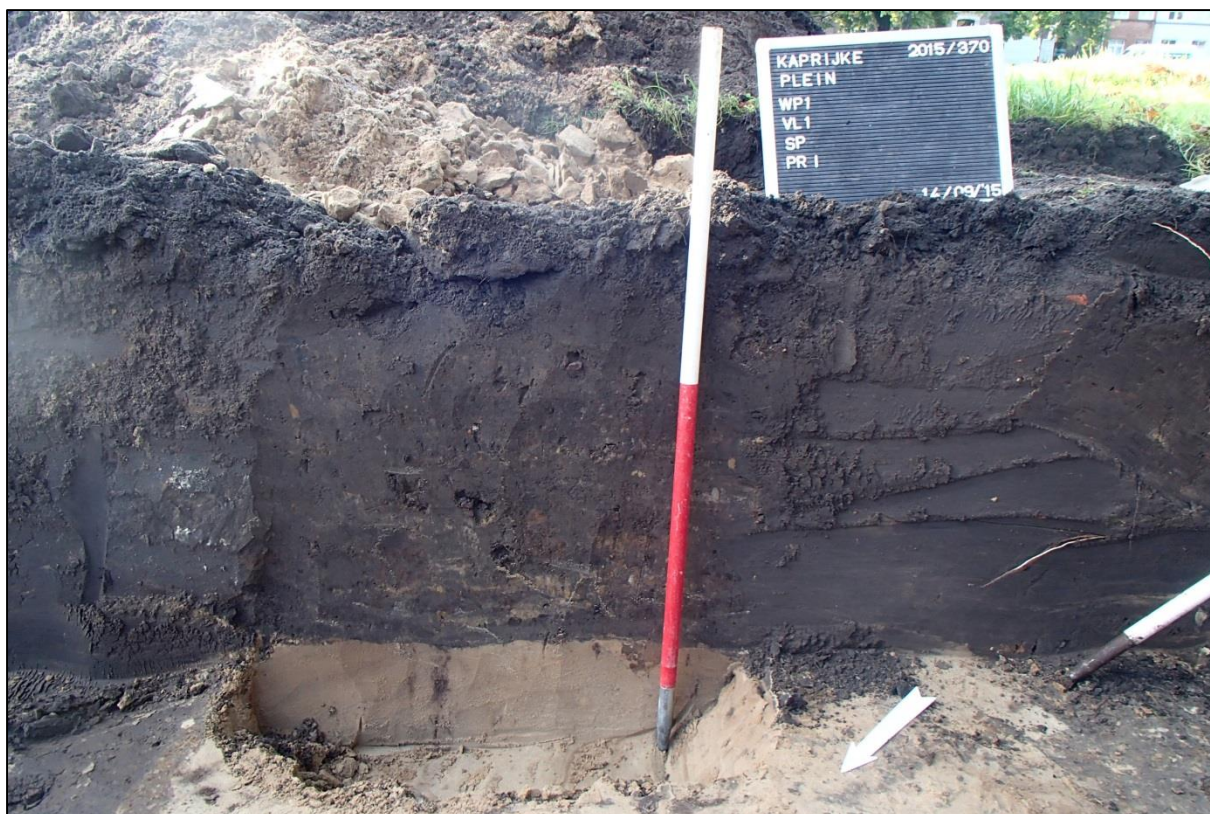
betrokken partijen zijn hierin wel nog verwerkt. De inhoud van zowel het conceptrapport als deze van het definitieve rapport is conform aan zowel de minimumnormen, als aan de bepalingen uit de Bijzondere Voorwaarden.

8 Resultaten van het veldwerk

8.1 Bodem

Tijdens de aanleg van de vier werkputten werd de bodemopbouw van het terrein onderzocht aan de hand van profielkolommen en twee dwarse profielsleuven in werkputten WP01 en WP03. Uit elk van deze bodemopnamen bleek dat de originele bodemopbouw van het terrein sterk aangetast was: De bovenste bodemhorizont bestond steeds uit een zwak heterogene, donkergrijze tot zwarte, zandige bouwvoor (Aap-horizont). De dikte van deze horizont varieerde tussen 40 cm en 75 cm onder het maaiveld.

Figuur 28: Profiel 1 in werkput WP01

Onder de Aap-horizont bevond zich onmiddellijk een lichtgele tot beige, matig fijnzandige 1C-horizont. Overige bodemhorizonten ontbraken. De zandige afzettingen binnen de C-horizont waren vrij homogeen en vertoonden een grote consistentie qua textuur. Ook qua structuur was de bodem vrij homogeen, zonder duidelijke gelaagdheid of stratificatie. Meer dan waarschijnlijk moet men deze zanden dan ook als Holocene, tardiglaciale eolische dekzanden interpreteren.

Figuur 29: Profiel 3 in werkput WP03, met tussen de Aap-horizont en de C-horizont duidelijk brokken versmeten moederbodem. Links is ook te zien dat de puin- en afvalkuilen de opgebrachte Aap-horizont doorsnijden

De overgang tussen de Aap-horizont en de onderliggende C-horizont was opvallend scherp. Ook was de overgang tussen beide horizonten bijzonder weinig getekend door bioturbatie of andere bodemprocessen. Wel bevonden er zich op de overgang tussen beide bodemhorizonten vrij grote brokken moederbodem (zie Figuur 29). Ook werd de overgang tussen beide horizonten lokaal getekend door spitsporen (zie Figuur 30). Dit lijkt er op te wijzen dat de originele bodemopbouw in het (recente) verleden afgetopt werd, waarna een nieuwe bouwvoor werd opgebracht. Meer dan waarschijnlijk werden de brokken versmeten moederbodem in de bodemopbouw opgenomen toen het terrein afgegraven was. De reden waarom het terrein werd afgegraven en wanneer dit gebeurde, kon niet achterhaald worden. Mogelijk gebeurde dit in het kader van de 'ontginning' van vruchtbare grond – het zogenaamde *afplaggen* van het terrein. Het feit dat het plein sinds de 18^e eeuw gemene grond was, kan deze theorie ondersteunen. Deze blijft echter volledig speculatief.

De overgang tussen de Aap-horizont en de C-horizont bevond zich overigens steeds op een hoogte van ongeveer 4.60 m TAW. Het terrein werd dus vrijwel waterpas afgegraven (zie Figuur 31 & Figuur 32). Het opmerkelijke huidige reliëf van het terrein – dat lager ligt dan het huidige straatniveau, waarbij er zich aan de randen van het terrein langwerpige depressies bevinden (zie Figuur 23) - is een gevolg van een variabele dikte van de recente bouwvoor (zie Figuur 31). Het vlakke afgraven van het terrein lijkt een aanwijzing te zijn dat het originele reliëf van het terrein geen uitgesproken hoogteverschillen vertoonde. Op welke hoogte de toplaag van de originele bodemopbouw zich bevond, kon echter niet bepaald worden.

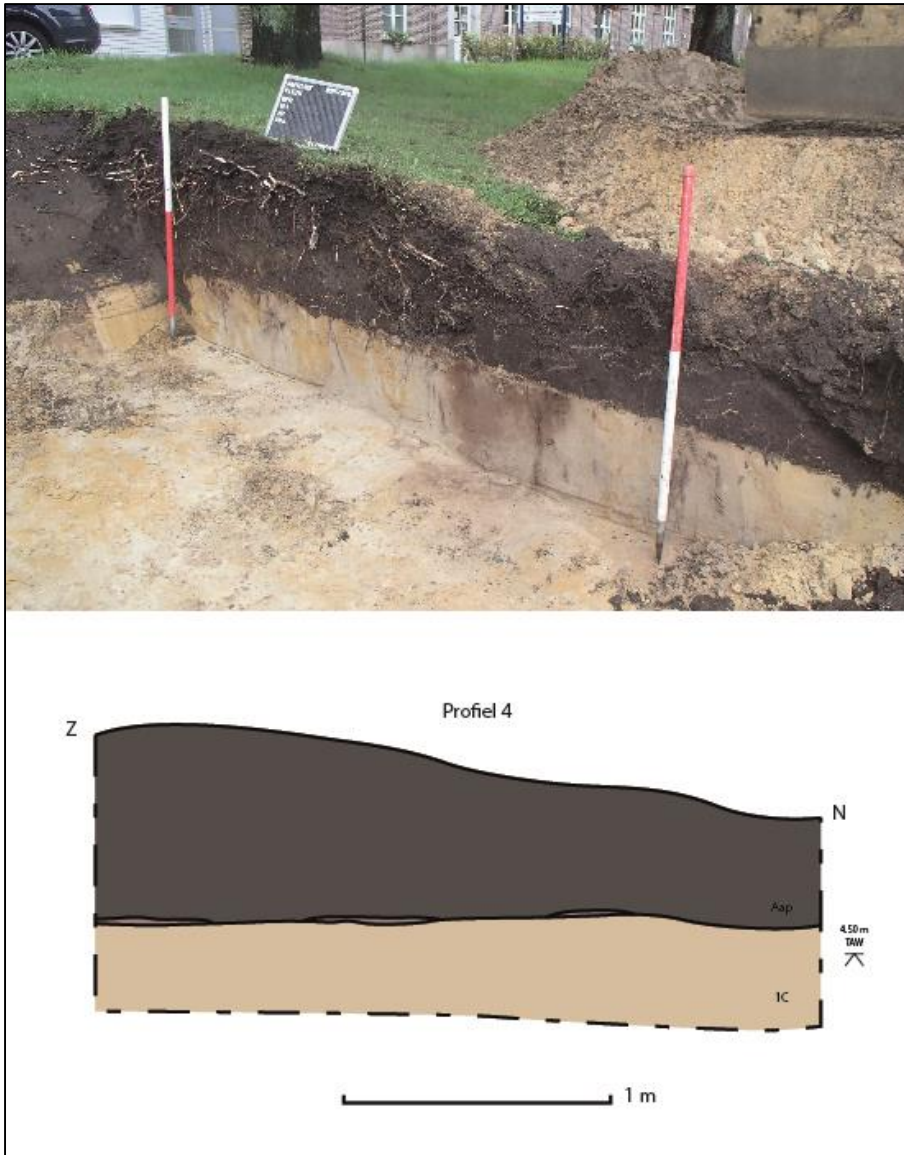

Figuur 30: Spitsporen aan de onderzijde van de Aap-horizont in Profiel 4 in werkput WP04

Interessant in deze is dat de overgang tussen de Aap-horizont en de C-horizont ongeveer 1.70 m onder het huidige straatniveau lag (+/- 6.40 m TAW). Opvallend is dat de dorpelniveaus van de oudere gebouwen op het plein – zoals het gemeentehuis – op hetzelfde niveau liggen als het huidige straatniveau. Hieruit kan men echter niet met sluitende zekerheid afleiden dat het Plein ook ooit volledig op het huidige straatniveau lag. Wanneer men echter wel aanneemt dat de toplaag van de originele bodemopbouw zich op ongeveer 6.30 m TAW bevond, wil dit zeggen dat gemiddeld ongeveer 1.70 m van de originele bodemopbouw werd afgegraven. Zulke ingreep heeft uiteraard bijzonder ingrijpende gevolgen voor de bewaring van het archeologisch archief, dat onder deze omstandigheden vrijwel volledig uitgewist werd. Enkel de diepe sporen – e.g. diepe grachten, afvalkuilen, kelder en beer- en waterputten – maken onder deze omstandigheden enige kans op (gedeeltelijke) bewaring.

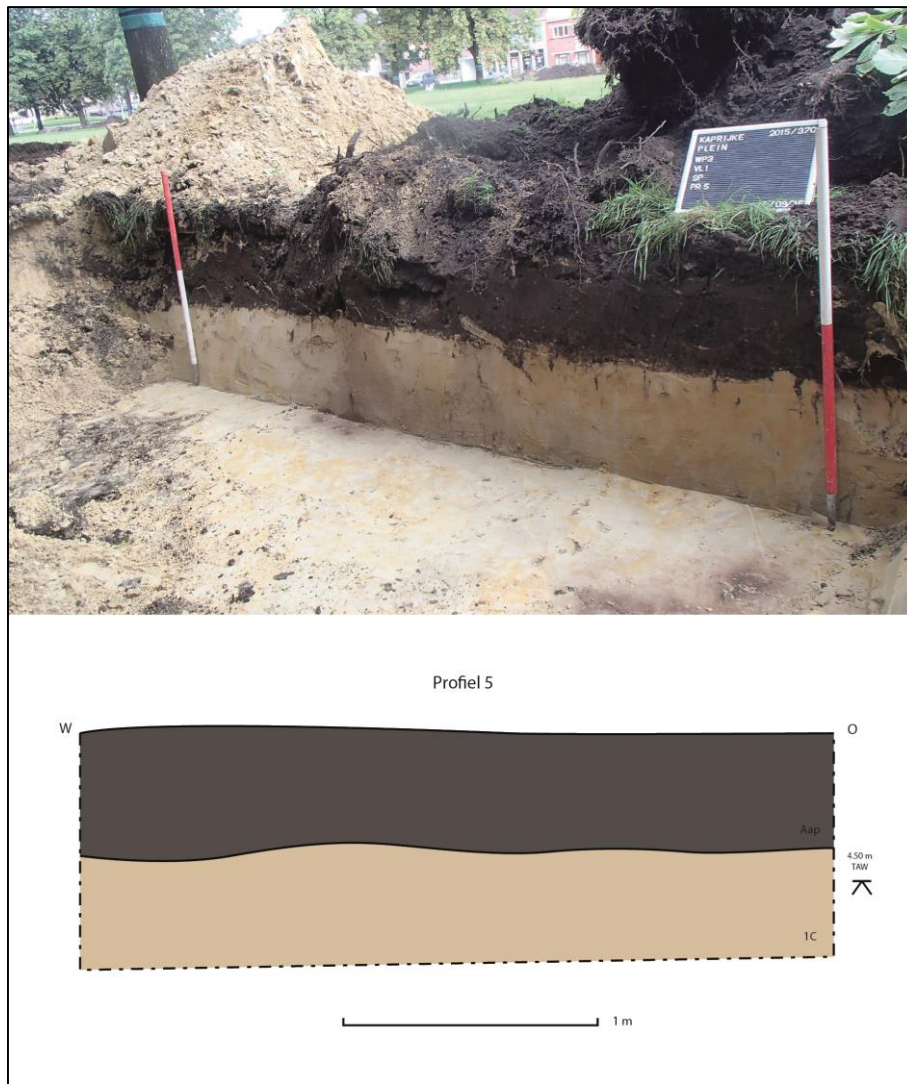
Een belangrijk voorbehoud bij deze denkpijpe is uiteraard dat er wordt van uitgegaan dat de toplaag van de originele bodemopbouw zich op eenzelfde niveau bevond als het huidige straatniveau. Dit kon echter enkel afgeleid worden uit indirecte aanwijzingen. Het is echter niet uit te sluiten dat het niveau van het Plein zich in het verleden op een lager niveau bevond. Zo werd het Plein mogelijk door het gebruik in de loop der jaren – vanaf de volle middeleeuwen – geleidelijk opgehoogd. Het niveau van de omliggende straten – buiten de recente straat aan de zuidzijde van het Plein – onderging mogelijk eenzelfde evolutie. Deze stratigrafische evolutie werd mogelijk volledig vernietigd bij het afgraven van het terrein. Deze denkpijpe houdt echter wel in de oudste archeologische sporen op het plein zich mogelijk niet veel hoger dan de overgang tussen de Aap-horizont en de C-horizont situeren. Het afgraven van het terrein had dan uiteraard een veel beperktere impact op de bewaring van het archeologisch bestand dan wanneer het 1.70 m grond afgegraven werd.

Ten slotte is het niet uitgesloten dat de toplaag van de originele bodemopbouw van het plein zich vrij dicht boven de scheiding tussen de Aap-horizont en de C-horizont bevond. Ook in dit geval bleef de impact van het afgraven van het terrein op de bewaringstoestand van het archeologisch bestand beperkt.

Figuur 31: Overzicht van Profiel 4. In dit profiel is duidelijk te zien de het huidige reliëf van het terrein veroorzaakt is door een variabele dikte van de Aap-horizont en waarschijnlijk niet gerelateerd kan worden aan het reliëf van het terrein voor de afgraving

Figuur 32: Overzicht van Profiel 5 in werkput WP03

Tijdens het veldwerk kon echter niet vastgesteld worden hoe de bodemopbouw er voor het afgraven van terrein er uitzag. Enkel archeologisch of bodemkundig onderzoek op niet afgegraven delen van het oorspronkelijke Plein – zoals ter hoogte van de straten rond het plein, of ter hoogte van het nu bebouwde zuidelijke deel van het Plein – kan mogelijk beter inzicht geven in hoe de originele bodemopbouw er ter hoogte van het Plein uitzag.

8.2 Spoorbeschrijving en interpretatie

In volgende paragraaf worden de tijdens het onderzoek aangetroffen sporen beschreven. De sporen werden echter alle als recente verstoringen geïnterpreteerd en hadden bijgevolg bijzonder weinig archeologisch belang.

8.2.1 Recente verstoringen

Tijdens het onderzoek werden enkel recente verstoringen aangetroffen. Deze sporen – die geen spoornummer kregen toegewezen – had alle dezelfde donkergrijze tot zwarte, zandige vulling als de opgebrachte Aap- horizont. Deze sporen tekenden zich algemeen erg scherp af ten opzichte van de moederbodem. Een deel van deze sporen waren erg ondiep onder het archeologisch vlak bewaard. Meer dan waarschijnlijk moet men deze als lokale diepere overblijfselen van de opgebrachte C- horizont interpreteren.

Een heel deel van de recente verstoringen bleken echter recente afvalkuilen. Vaak bevatten deze sporen recent (bouw-) afval, dat bestond uit onder andere bouwpuin, bakstenen, plastic allerhande, glazen flessen en bokalen en recent aardewerk. Het vondstensemble dateert deze kuilen in de 20^e eeuw. Deze kuilen waren erg divers in vorm en omvang. Omvallend is alvast dat deze kuilen alle doorheen de opgebrachte C- horizont gegraven waren. De 20^e-eeuwse kuilen zijn met andere woorden jonger dan de afgraving en ophoging van het terrein, die bijgevolg waarschijnlijk in de eerste helft van de 20^e eeuw of eerder gedateerd moeten worden (zie Figuur 29).

Figuur 33: Voorbeelden van enkele recente verstoringen in werkputten WP01 (boven) en WP04 (onder)

De archeologische waarde van deze – vaak vrij grote – sporen moet bijzonder beperkt ingeschat worden. De afwezigheid van oudere, meer relevante sporen kan er op wijzen dat een groot en belangrijk deel van het archeologisch bestand vernietigd werd bij het afgraven van het terrein en bij het ontstaan van de recentere verstoringen. Deze aantasting van het archeologisch bestand heeft uiteraard een bijzonder ingrijpende impact op het archeologisch potentieel van het onderzoeksterrein.

8.3 Het archeologisch onderzoek en het voorafgaande bodem- en bomenonderzoek

Het is opvallend dat de resultaten van het archeologisch veldwerk niet lijken overeen te stemmen met deze van de voorgaande bodem- en boomonderzoeken. Deze hadden het immers over twee verdichte lagen (tussen 10-30 cm en 60-75 cm) (zie ook Figuur 24). Deze verdichte lagen werden als mogelijke oorzaak van de waterproblematiek en het zieke bomenbestand aangewezen. Daarenboven zouden deze lagen archeologische voorwerpen bevatten.⁷⁵ Ook werd tijdens grondboringen erg lokaal een textuursprong in de teelaarde aangetroffen, met een meer lemig zandige matrix.⁷⁶

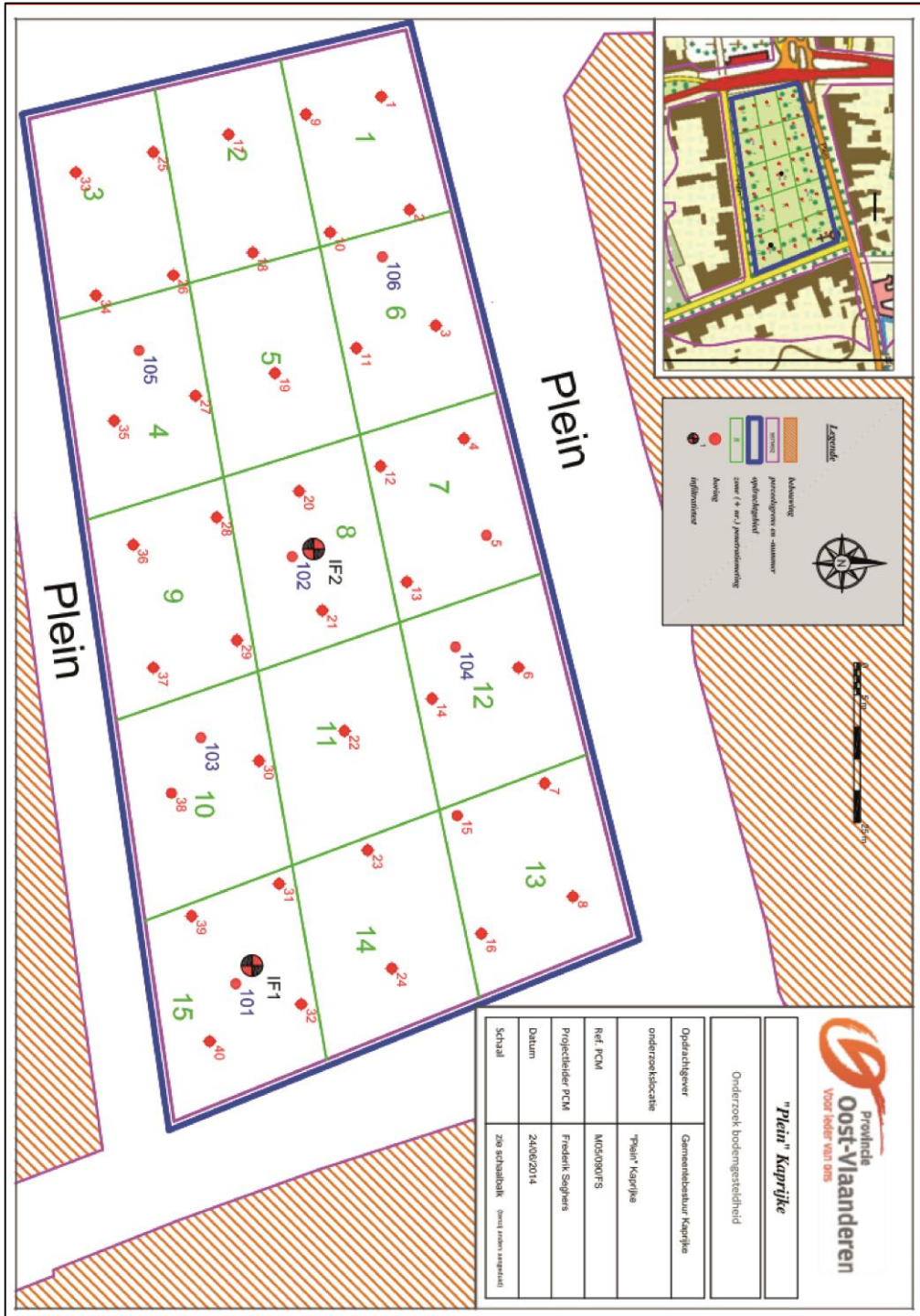
Het ontbreken van de ‘verharde lagen’ tijdens het archeologisch veldwerk kan mogelijk verklaard worden door het feit dat deze ‘lagen’ zich in de teelaarde bevinden. Uit de boorstaten van het bodemonderzoek bleek immers dat de teelaarde tussen de 60 cm en 1.10 m dik was.⁷⁷ Mogelijk moeten de ‘verdichte lagen’ dan ook eerder als lokale puin- of afvalpakketten in de teelaarde geïnterpreteerd worden.

⁷⁵ Studiebureau Lobelle 2015, 2.

⁷⁶ Seghers 2015, 1 & 9, boring 101.

⁷⁷ Tijdens het archeologisch onderzoek was de teelaarde in werkput WP04 slechts 45 cm dik. Dit kan echter een lokaal fenomeen zijn.

Tijdens het booronderzoek werd echter vastgesteld dat de teelaarde tussen de 60 cm en 110 cm dik was, waarbij de opvallend dikkere teelaarde zich ter hoogte van de hoger gelegen delen van het Plein bevonden (boring 103 en boring 104) (zie Figuur 34). In het licht van advies over verdere werkzaamheden op het terrein en het beheersplan over het verdere gebruik van het terrein lijkt het essentieel de exacte dikte van de (recente) teelaarde op de specifieke locaties te bepalen.

Figuur 34: Overzichtsplan van het voorafgaand booronderzoek⁷⁸

⁷⁸ Seghers 2015, 8, Bijlage 1.

9 Besluit

9.1 Synthese: Bureaustudie en veldwerk

In het kader van geplande drainagewerken en aanpassing van de begroeiing, voerde BAAC Vlaanderen in september 2015 een archeologisch onderzoek op het Plein van Kaprijke uit. Voorafgaand aan het archeologisch veldwerk werd een bureaustudie uitgevoerd, waarbij verschillende geografische, geologische, bodemkundige, historische, cartografische en archeologische bronnen over het Plein en omgeving bestudeerd werden. Op die manier werd getracht een verwachting van de archeologische relevantie van het Plein op te maken. Ook werd aan de hand van de bureaustudie een voorstel voor de inplanting van de tijdens het veldwerk te onderzoeken werkputten geformuleerd.

Uit deze bureaustudie bleek de historische waarde van het Plein, dat reeds vanaf de volle middeleeuwen zijn opvallend grote, vierkante vorm kende. Volgens enkele bronnen zou deze oorsprong zelfs terug te brengen zijn tot een Romeins forum. Dit laatste wordt echter niet gesteund door historische of archeologische bronnen. Wel bleef het Plein zeker tot diep in de Vroegmoderne Tijd de economische, burgerlijke en (in mindere mate) religieuze spil van Kaprijke en omgeving. Zo deed het plein waarschijnlijk dienst als productie- en distributiecentrum van de bekende Kaprijkse laken en wol. Daarnaast stond het plein ook in voor de distributie van verschillende landbouwproducten. Na de 18^e eeuw raakte de industriële en agrarische productie van Kaprijke echter sterk in verval. Daarmee verloor ook het Plein sterk aan belang.

Vandaag de dag blijkt de bodemgesteldheid op het Plein voor problemen te zorgen: het oostelijke deel van het terrein heeft regelmatig te kampen met wateroverlast en de dubbele bomenrij aan de rand van het plein verkeert in slechte gezondheid. De hoofdoorzaak zou de slecht waterdoorlatendheid van het terrein zijn. Tijdens bodem- en bomenonderzoek werden twee verharde bodemlagen – op 15 cm en 65 cm – 75 cm diepte – aangetroffen. Deze remmen de groei van de boomwortels en verhinderen een goede drainage van het terrein. Binnen het onderzoek wordt gesuggereerd dat deze verharde lagen archeologica bevatten.

Het veldwerk loste de vrij hoge verwachtingen van de bureaustudie niet in. Bij de aanleg van vier werkputten (10 m lang, 2 m breed) – aangevuld met twee dwarssleuven – bleek dat de originele bodemopbouw ingrijpend verstoord werd. Zo rustte een relatief recente bouwvoor (Aap-horizont) direct op de moederbodem (1C-horizont). De overgang tussen beide bodemhorizonten verliep erg abrupt en tekende zich af als een scherpe lijn. Deze overgang was niet getekend door bioturbatie of andere bodemprocessen. Wel waren tussen beide horizonten spitsporen en brokken versmeten moederbodem zichtbaar. Dit alles leek aan te geven dat de originele bodemopbouw volledig werd afgegraven, waarna het terrein werd opgehoogd met een nieuwe bouwvoor. Mogelijk kaderde het afgraven van het terrein binnen het zogenaamde *afplaggen* van de grond. Wanneer dit gebeurde kon niet sluitend worden vastgesteld, maar interessant is dat de opgebrachte bouwvoor werd doorsneden door recente verstoringen die in het eerste deel van de 20^e eeuw gedateerd worden. Ook kon niet worden vastgesteld hoe omvangrijk het afgegraven deel van de originele bodemopbouw was: indien het terrein aanvankelijk op eenzelfde hoogte als het huidige straatniveau lag, was het afgegraven pakket tot 1.70 m dik. Het afgraven van het terrein moet in dit geval een bijzonder ingrijpende impact op het archeologisch bestand hebben gehad. Het is echter niet zeker of het originele terrein op dezelfde hoogte lag als het huidige straatniveau.

Het sporenbestand dat tijdens het veldwerk werd aangetroffen viel erg mager uit: alle vier de werkputten bevatten enkele verschillende, qua vorm en omvang erg diverse afval- en puinkuilen. Deze kuilen bevatten onder andere recent (bouw-) afval, dat bestond uit onder andere bouwpuin, bakstenen, plastic allerhande, glazen flessen en bokalen en recent aardewerk. Deze vondsten laten toe alle afval- en puinkuilen in het eerste deel van de 20^e eeuw te dateren. Overige sporen – ouder en archeologisch relevanter – werden tijdens het veldwerk niet aangetroffen. Meer dan waarschijnlijk liggen de hoge graad van recente verstoring en het afgraven van het terrein aan de basis van het ontbreken van een archeologisch relevant sporenbestand.

9.2 Onderzoeksvragen: antwoorden

De vraagstelling van het onderzoek, geformuleerd in de bijzondere voorwaarden, werd pas volledig beantwoord na het veldwerk. Hierbij moeten minimaal volgende onderzoeksvragen beantwoord worden:

- Welke bodemopbouw kan tijdens het vooronderzoek vastgesteld worden? Is deze bodemopbouw over het hele terrein gelijkaardig of zijn er lokale verschillen? Kan de vastgestelde stratigrafie over de grenzen van de werkputten heen gevolgd en geïnterpreteerd worden? Welke impact hebben bodemvormende factoren en/of processen gehad op de bewaring van archeologisch erfgoed?

De bodemopbouw van het terrein werd bestudeerd aan de hand van profielkolommen in elke werkput, die werden aangevuld met profielen in twee lange dwarsseuven. Deze profielen maakten duidelijk dat het hele terrein werd afgegraven. Dit bleek uit de erg strakke en abrupte overgang tussen een opgebrachte Aap-horizont en de zandige 1C-horizont. Relatieve stratigrafie met recente puinkuilen wijst uit dat deze afgraving in de eerste helft van de 20^e eeuw of eerder gebeurde. Welke omvang het afgegraven deel van de originele bodemopbouw had, kon niet achterhaald worden. Mogelijk ging dit tot 1.70 m, tot op het huidige straatniveau. Opvallend is wel dat het huidige afwijkende reliëf van het terrein een gevolg is van het opnieuw ophogen van het terrein. Het afgraven van het terrein gebeurde vrijwel waterpas.

- Kan de reden achter de waterproblematiek op het plein op basis van de archeologische registraties achterhaald worden? Aan welke factoren kan deze problematiek gerelateerd worden (v.b. compacte archeologisch lagen)?

Tijdens het archeologisch onderzoek werden geen mogelijke oorzaken van de waterproblematiek aangetroffen. Zo werden de twee compacte bodemlagen die tijdens het bodem- en bomenonderzoek als oorzaak van de problematiek werden aangewezen – niet aangetroffen tijdens het archeologisch veldwerk. Ook de in het bodemonderzoek aangehaald textuursprong in de moederbodem werd niet aangetroffen.

- Kunnen op basis van vondstmateriaal, oversnijdingen en/of vulling uitspraken gedaan worden over de datering en de onderlinge fasering van de aangetroffen sporen, structuren of lagen?

Het tijdens het archeologisch onderzoek aangetroffen sporenbestand was erg schaars en archeologisch vrijwel irrelevant. De enige sporen waren immers puin- en afvalkuilen van diverse vorm en omvang. Deze kunnen alle – gebaseerd op de vondstcollectie – in de eerste helft van de 20^e eeuw gedateerd worden. Deze puin- en afvalkuilen bleken stratigrafisch echter wel jonger dan de afgraving van het Plein.

- Hoe verhouden de geplande bodemingrepen zich ten aanzien van het archeologisch erfgoed? Betekenen de geplande ingrepen een potentiële bedreiging?

Ter hoogte van het geplande drainagetracé bleek het archeologisch bestand bijzonder mager. Meer dan waarschijnlijk werden alle archeologisch relevante sporen vernietigd tijdens het afgraven van het terrein en bij het uitgraven van de recentere puin- en afvalkuilen. De aanleg van de drainagesleuf bedreigd met andere woorden geen substantiële archeologische vindplaatsen. Belangrijk bij alle toekomstige werkzaamheden op het Plein is echter de beperkte dikte van de Aap-horizont, die vaak niet dikker was dan 50 cm. Diepe archeologische sporen kunnen echter onder opgebrachte Aap-horizont bewaard gebleven zijn. Werken op locaties buiten het drainagetracé die dieper dan een 20-tal cm in de teelaarde doordringen, zijn met andere woorden mogelijk wel bedreigend voor het archeologisch bestand op het plein. Voor zulke werkzaamheden zal moeten nagegaan worden of op de betreffende delen van het terrein het archeologisch bestand ook grotendeels vernietigd werd door de aanleg van recentere verstoringen of het afgraven van het terrein.

- Kan voor de vindplaats of voor delen van deze vindplaats het principe van behoud in situ nagestreefd worden, zo ja aan welke randvoorwaarden dient voldaan te worden?

Op het terrein werden vooralsnog geen archeologisch relevante vindplaatsen aangetroffen. Voor de niet onderzochte delen van het onderzoeksterrein kan bewaring in situ, indien geplande werkzaamheden niet dieper dan 20 cm in de teelaarde doordringen. Indien wel, moet een nieuwe archeologische prospectie de archeologische relevantie van de betreffende zone onderzoeken.

- Voor archeologische vindplaatsen die bedreigd worden door de geplande ruimtelijke ontwikkeling en die niet in situ bewaard kunnen blijven; wat is de ruimtelijke afbakening (in drie dimensies) van deze zones?

Niet van toepassing.

- Wat is het kennispotentieel van de archeologische vindplaats met betrekking tot de geschiedenis van Kaprijke? Welke site-specifieke vraagstellingen kunnen geformuleerd worden bij een vervolgonderzoek?

Niet van toepassing.

- Zijn er voor de beantwoording van deze vraagstellingen natuurwetenschappelijke onderzoeken nodig? Zo ja, welk type staalnames zijn hiervoor noodzakelijk en in welke vermoedelijke hoeveelheid?

Niet van toepassing.

9.3 Advies

9.3.1 Advieszone 1 (zie adviesplan Figuur 35)

Concreet adviseert BAAC Vlaanderen voor de geplande aanleg van het ondiepe drainagetracé geen verdere archeologische begeleiding of bijkomend archeologisch onderzoek. In deze wordt verwezen naar de bijzonder lage waarde van het archeologisch bestand ter hoogte van het drainagetracé. Meer dan waarschijnlijk werd het eventuele archeologische bestand sterk aangetast door het afgraven van het terrein en tijdens het uitgraven van de vele recente puin- en afvalkuilen.

De concrete impact van de geplande werkzaamheden in teken van de drainage van het Plein en de heraanleg van het bomenbestand is bij het opstellen van het rapport echter nog niet gekend. Enkel een principeakkoord omtrent de werken werd opgemaakt. Er werd echter nog geen technische invulling gegeven aan deze werken. Belangrijk bij deze werkzaamheden op het Plein is echter de beperkte dikte van de Aap-horizont, die vaak niet dikker was dan 50 cm. Diepe archeologische sporen kunnen echter onder opgebrachte Aap-horizont bewaard gebleven zijn. Werken op locaties buiten het drainagetracé die dieper dan een 20-tal cm in de teelaarde doordringen, zijn met andere woorden mogelijk wel bedreigend voor het eventuele archeologisch bestand op het Plein. Voor zulke werkzaamheden zal moeten nagegaan worden of op de betreffende delen van het terrein het archeologisch bestand ook grotendeels vernietigd werd door de aanleg van recentere verstoringen of het afgraven van het terrein. **Voor de reeds geplande werkzaamheden stelt BAAC Vlaanderen voor:**

- Vellen van bestaande bomen: geen verdere archeologische begeleiding
- Uutfrezen van wortels: geen verdere archeologische begeleiding
- **Toevoeging van regenwormen in het plein voor het doorbreken van de harde laag:** archeologische evaluatie na meer technische details (diepte werkzaamheden).
- **Nieuwe teelaarde in plantvakken:** archeologische evaluatie na meer technische details (diepte werkzaamheden).
- Planten van nieuwe bomen: geen verdere archeologische begeleiding
- Aanleggen ondiepe drainage: geen verdere archeologische begeleiding

- **Gedeeltelijke ophoging van ca. 20 cm van het Plein:** archeologische evaluatie na meer technische details (diepte werkzaamheden). Het is de ervaring van BAAC Vlaanderen dat het ophogen van het terrein gepaard gaat met het gedeeltelijk afgraven van het terrein.

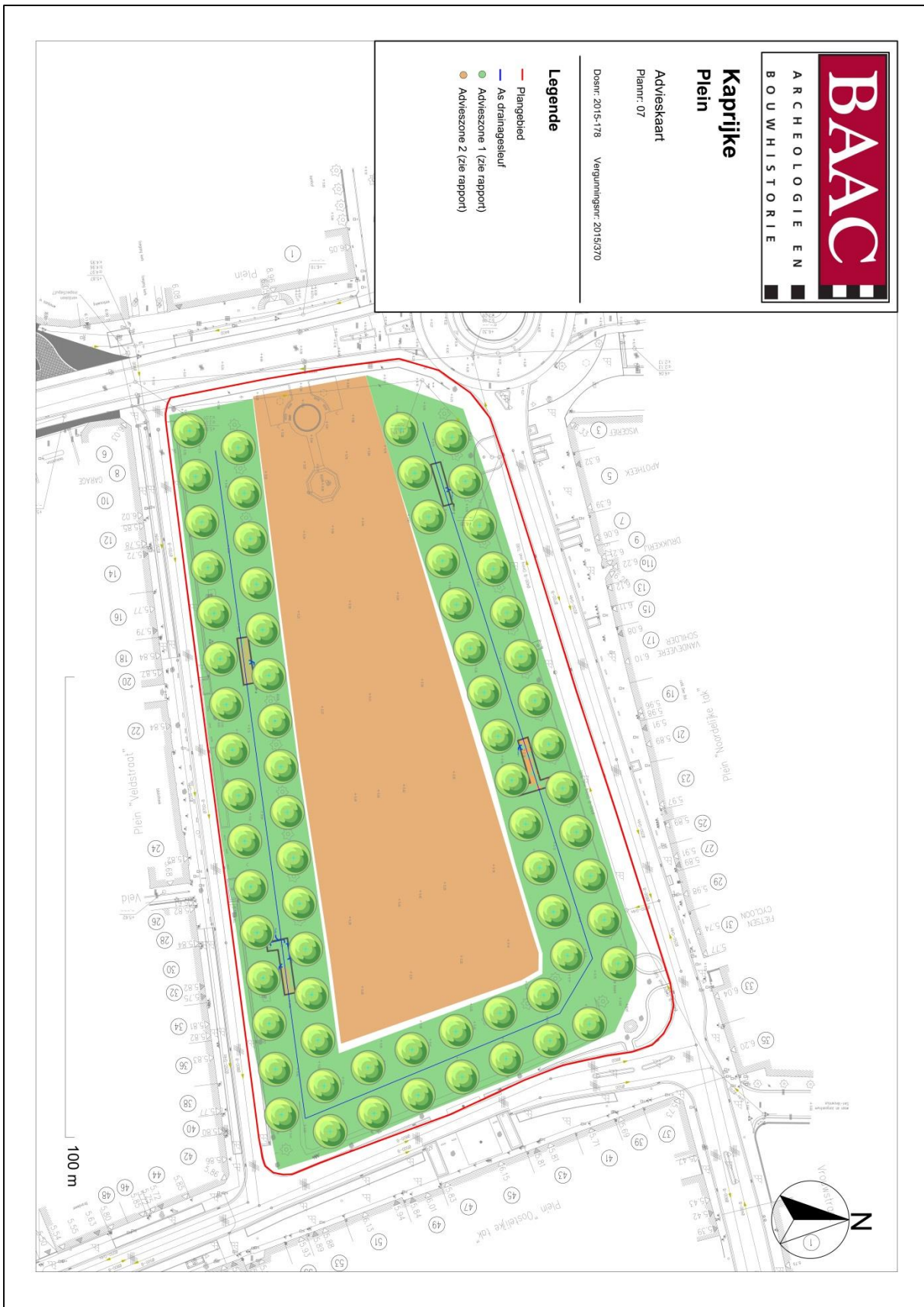
Wanneer verdere technische details over deze geplande werken bekend raken, is een evaluatie de impact op het archeologisch bestand vereist. Hierbij spelen factoren als de omvang van de ingrepen, de diepte van de ingrepen en de locatie van de ingrepen. Pas na de evaluatie van deze werkzaamheden kan een archeologisch vervolgtraject opgesteld worden. Dit houdt mogelijk behoud *in situ* in, indien de ingrepen niet dieper dan 20 cm in de teelaarde doordringen. Indien wel, moet indien gewenst een nieuwe archeologische prospectie de archeologische relevantie van de betreffende zones onderzoeken.

9.3.2 Advieszone 2 (zie adviesplan Figuur 35)

Ook in het kader van het nieuwe beleidsplan moet rekening worden gehouden met de kwetsbaarheid (beperkte dikte) van de afdekkende bouwvoor. Ook hier is het wenselijk dat elke ingreep die dieper gaat dan 20 cm vooral archeologisch geëvalueerd wordt. Opnieuw behoren *behoud in situ* en een archeologische prospectie tot mogelijke vervolgtrajecten. Het is alvast aan te bevelen dat voor elke ingreep door middel van enkele archeologische boringen de dikte van de opgebrachte Aap-horizont wordt achterhaald. Deze kan dan worden afgewogen ten opzicht van de diepte van de verstoringen veroorzaakt door de werkzaamheden. Het is immers erg waarschijnlijk dat de teelaarde op hoger gelegen delen van het Plein dikker is dan de 45 cm – 75 cm dikke teelaarde die – in de laag gelegen delen van het terrein – tijdens het archeologisch veldwerk werd aangetroffen.

Aanvullend op dit advies willen wij benadrukken dat wij in de onderzochte zones nergens verdichte lagen vaststelden. Bovendien zagen wij het 'schone', in principe goed draineerbare, zand redelijk hoog in de bodemprofielen zitten. Wel konden wij vaststellen dat de boden stevig was afgegraven waardoor het terrein, zeker in het oosten, een stuk lager ligt dan oorspronkelijk. Deze historische ingreep lijkt ons onlosmakelijk verbonden met de hoge grondwaterstand

Figuur 35: Advieskaart na het archeologisch veldwerk

10 Bibliografie

Algemene bibliografie

AMPE C. ea. 1995: Cirkels in het land. Een inventaris van cirkelvormige structuren in de provincies Oost- en West-Vlaanderen, Archeologische Inventaris Vlaanderen, Buitengewone reeks 4.

DE POTTER en BROECKAERT. 1871: Geschiedenis van de gemeenten der Provincie Oost-Vlaanderen. Kaprijke, Gent.

DEBRABANDERE F., DEVOS M., KEMPENEERS P. ea. 2010: *De Vlaamse gemeentenamen: Verklarend woordenboek*, Davidsfonds Uitgeverij: Leuven.

DE GEYTER G. (ed). 1996: Toelichtingen bij de Geologische kaart van België, Vlaams Gewest. Kaartblad 22: Gent, Universiteit Gent: Gent.

DE MOOR G. 1995: Toelichting bij de Quartairgeologische kaart. Kaartblad 14: Lokeren, Gent: Universiteit Gent.

DE MOOR G. 1994: Toelichting bij de Quartairgeologische kaart. Kaartblad 13: Brugge, Gent: Universiteit Gent.

DE VOS A. 1978: *Op verkenning door Kaprijke*, Ons Meetjesland 3, 19-24.

DHANENS E. 1951: "*Ter Kruisen*", *Kaprijke*, Appeltjes van het Meetjesland 3, 9-23.

JACOBS P, DE CEUKELAIRE W., DE BREUCK W. ea. 1993a: Toelichtingen bij de Geologische kaart van België, Vlaams Gewest. Kaartblad 14: Lokeren, Universiteit Gent: Gent.

JACOBS P, MARECHAL R., DE CEUKELAIRE W. ea. 1993b: Toelichtingen bij de Geologische kaart van België, Vlaams Gewest. Kaartblad 13: Brugge, Universiteit Gent: Gent.

LANCLUS K. 2015: *Parochiekerk Onze-Lieve-Vrouw Hemelvaart met kerkhof (ID: 44747)* [online], <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe/relict/44747> (geraadpleegd 9 september 2015).

LAGA P., LOUWYE S. & GEETS S. 2001: *Paleogene and Neogene lithostratigraphic units (Belgium)*, *Geologica Belgica* 4/1-2, 135-152.

SEGHERS F. 2015: *Onderzoek naar de bodemgesteldheid van het Plein te Kaprijke*, Gent: Provincie Oost-Vlaanderen.

STOCKMAN L. 1971: *De hofstede van de abdij Zoetendale te Kaprijke*, Ons Meetjesland 4.1, 33-34.

STUDIEBUREAU LOBELLE 2015: Verslag bij de proefresultaten van het bodemonderzoek. Dorpskernvernieuwing Kaprijke – Fase II, Varsenare Studiebureau Lobelle.

VANDEPUTTE O. 2008: Erfgoedbibliotheek van de Belgische gemeenten: Oost-Vlaanderen, Lannoo: Tielt.

VAN RANST E. & SYS C. 2000: Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen (Schaal 1:20 000), Gent: Universiteit Gent.

VAN THUYNE C. 1993: Archeologisch onderzoek in de gemeente Lembeke: prospectie-analyse-synthese, Licentiaatsverhandeling, Universiteit Gent: Gent.

VERHAEGE F. 1981: *Moated sites in Flanders: features and significance*. In: HOEKSTRA T.J., JANSSENS H.L. & MOERMAN I.W.L. Liber Castellorum: 40 variaties op het thema kasteel, Zutphen, 98-117.

Online bronnen

AGENTSCHAP GEOGRAFISCHE INFORMATIE VLAANDEREN (AGIV) 2015a: *Kleurenorthofoto's* [online], <http://www.geopunt.be> (geraadpleegd op 10 september 2015).

CARTESIUS 2015a: Figuratieve kaart van het deel van Zeeuws-Vlaanderen, ten noorden van de Schelde, Aardenburg, Kaprijke, Bassevelde, Boechoute en Axel, en het deel van de Westerschelde ("Hont") vanaf Breskens tot Terneuzen [16de eeuw] [online], <http://www.cartesius.be/geoportal/catalog/search/resource/details.page?uuid=%7B2E628C3C-F78B-4911-9C65-7853ADE1CFF4%7D> (geraadpleegd op 09 september 2015).

CARTESIUS 2015b: *Kaart van de waterlopen in Kaprijke, opgemaakt door Frans de Brauwer. 1694* [online], <http://www.cartesius.be/geoportal/catalog/search/resource/details.page?uuid=%7B50BA52BC-C1C8-4EE8-8382-F501C77353BC%7D> (geraadpleegd op 09 september 2015).

CARTESIUS 2015c: Figuratieve kaart van het kanaal van Kaprijke en het kanaal genaamd Burggravenstroom, met de erop uitkomende waterlopen en wegen; opgemaakt door landmeter J. Huyghe, in 1686 [online], <http://www.cartesius.be/geoportal/catalog/search/resource/details.page?uuid=%7B6AC35BB4-A430-4AD5-98DD-64DA352FFFE7%7D> (geraadpleegd op 09 september 2015).

CENTRALE ARCHEOLOGISCHE INVENTARIS (CAI) 2015: *Kaprijke* [online], <http://geovlaanderen.gisvlaanderen.be/geo-vlaanderen/cai/#> (geraadpleegd op 10 september 2015).

DIGITALE BIBLIOTHEEK VAN DE KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK VAN BELGIE 2015a: *Ferrariskaart* [online], http://belgica.kbr.be/nl/coll/cp/cpFerrarisCarte_nl.html / www.geopunt.be, (geraadpleegd op 10 september 2015).

DIGITALE BIBLIOTHEEK VAN DE KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK VAN BELGIE 2015b: *Atlas cadastral parcellaire de la Belgique* [online], www.geopunt.be (geraadpleegd op 10 september 2015).

DOV VLAANDEREN 2015: Databank Ondergrond Vlaanderen [online],
<https://dov.vlaanderen.be/dovweb/html/index.html> (geraadpleegd op 10 september 2015).

GEPUNT VLAANDEREN 2015:<http://www.geopunt.be> (geraadpleegd op 10 september 2015).

ERFGOEDDATABANK WAASLAND 2015: *De Collectie* [online],
<http://www.erfgoedbankmeetjesland.be/> (geraadpleegd op 09 september 2015).

11 Lijst met figuren

Figuur 1: Situering van het onderzoeksgebied op orthofoto.	2
Figuur 2: Situering van het onderzoeksgebied op de topografische kaart	4
Figuur 3: Situering van het onderzoeksgebied op de kadasterkaart.....	5
Figuur 4: Situering van het plangebied op een kaart van de landschappelijke eenheden.....	6
Figuur 5: Situering van het onderzoeksgebied op de tertiairgeologische kaart	7
Figuur 6: Situering van het onderzoeksgebied op de quartairgeologische kaart	8
Figuur 7: Legende voor de quartairgeologische eenheden in de nabijheid van het onderzoeksterrein. 9	
Figuur 8: Situering onderzoeksgebied op de bodemkaart van Vlaanderen	10
Figuur 9: Situering van het plangebied op de CAI-kaart.	11
Figuur 10: De westzijde van de Paardenmarkt, eigenlijk 'n deel van 't oorspronkelijke 'Veld' (Prentkaart uit de verzameling van Alf. Ryserhove, Knesselare).....	15
Figuur 11: Panorama van het Plein te Kaprijke. Foto genomen van uit de kerldoren, in 1902 (Prentkaart uit de verzameling van Alf. Ryserhove, Knesselare).....	16
Figuur 12: Oostkant van het Plein te Kaprijke in 1927 (Prentkaart uit de verzameling van Alf. Ryserhove, Knesselare).	17
Figuur 13: Zuidzijde van de Paardenmarkt, rond de eeuwwisseling (Prentkaart uit de verzameling van Alf. Ryserhove, Knesselare).....	18
Figuur 14: Voetbalmatch op het Plein van Kaprijke tussen 1914 - 1918 (Erfgoedatbank Meetjesland).	19
Figuur 15: Figuratieve kaart van het deel van Zeeuws-Vlaanderen, ten noorden van de Schelde, Aardenburg, Kaprijke, Bassevelde, Boechoute en Axel, en het deel van de Westerschelde ("Hont") vanaf Breskens tot Terneuzen [16de eeuw].....	20
Figuur 16: Kaart van het Kaprijks Vaardeken (omstreeks 1680), met onderin een detail van het plein van Kaprijke.....	21
Figuur 17: Figuratieve kaart van het kanaal van Kaprijke en het kanaal genaamd Burggravenstroom, met de erop uitkomende waterlopen en wegen; opgemaakt door landmeter J. Huyghe, in 1686.....	22
Figuur 18: Kaart van de waterlopen in Kaprijke, opgemaakt door Frans de Brauwer. 1694.	23
Figuur 19: Situering van het onderzoeksterrein op de Ferrariskaart.....	24
Figuur 20: Situering van het onderzoeksterrein op de Vandermaelenkaart.....	25
Figuur 21: Situering van het onderzoeksterrein op de Poppkaart.....	26
Figuur 22: Situering van het onderzoeksterrein op de Atlas der Buurtwegen.....	27
Figuur 23: Digitaal Hoogtemodel van het terrein zoals opgemeten tijdens het voorafgaande bodemonderzoek.....	29
Figuur 24: Schematische weergave van het bodemprofiel zoals in het bodemonderzoek.....	30

Figuur 25: Voorstel voor de inplanting van de werkputten.	33
Figuur 26: De machinale aanleg van werkput WP04.	35
Figuur 27: Overzicht van het langere profiel 4 in werkput WP03.	36
Figuur 28: Profiel 1 in werkput WP01.	39
Figuur 29: Profiel 3 in werkput WP03, met tussen de Aap-horizont en de C-horizont duidelijk brokken versmeten moederbodem. Links is ook te zien dat de puin- en afvalkuilen de opgebrachte Aap-horizont doorsnijden.	40
Figuur 30: Spitsporen aan de onderzijde van de Aap-horizont in Profiel 4 in werkput WP04.	41
Figuur 31: Overzicht van Profiel 4. In dit profiel is duidelijk te zien de het huidige reliëf van het terrein veroorzaakt is door een variabele dikte van de Aap-horizont en waarschijnlijk niet gerelateerd kan worden aan het reliëf van het terrein voor de afgraving.	42
Figuur 32: Overzicht van Profiel 5 in werkput WP03.	43
Figuur 33: Voorbeelden van enkele recente verstoringen in werkputten WP01 (boven) en WP04 (onder).	45
Figuur 34: Overzichtsplan van het voorafgaand booronderzoek.	46
Figuur 35: Advieskaart na het archeologisch veldwerk.	51

---

12 Bijlagen

12.1 Lijsten

12.1.1 Fotolijst

12.1.2 Tekenvellen

12.1.3 Profielen

12.2 Kaartmateriaal

12.2.1 Voorstel Werkputten

12.2.2 Algemeen Sporenplan

12.2.3 Werkput1Detail

12.2.4 Werkput2Detail

12.2.5 Werkput3Detail

12.2.6 Werkput4Detail

12.2.7 Advieskaart

12.3 Digitale versie van rapport, de bijlage en het fotomateriaal

Bijlage 12.1.1. Fotolijst

Foto	WP	Vlak	Beschrijving	richting
P9140016	1	1	Vlakfoto	NO
P9140017	1	1	Vlakfoto	NW
P9140018	1	1	Vlakfoto	NW
P9140019	1	1	Vlakfoto	NW
P9140020	1	1	Vlakfoto	NW
P9140021	1	1	Vlakfoto	NW
P9140022	1	1	Vlakfoto	ZW
P9140023	1	1	Vlakfoto	ZO
P9140024	1	1	Profiel 1	ZO
P9140025	1	1	Profiel 1	ZO
P9140026			Sfeerfoto	
P9140027	2	1	Vlakfoto	NO
P9140028	2	1	Vlakfoto	NW
P9140029			Mislukt	
P9140030			Mislukt	
P9140031			Mislukt	
P9140032			Mislukt	
P9140033			Mislukt	
P9140034	2	1	Profiel 2	NW
P9140035	2	1	Profiel 2	NW
P9140036	3	1	Aanleg	ZW
P9140037	3	1	Vlakfoto	ZW
P9140038	3	1	Vlakfoto	ZW
P9140039	3	1	Profiel 3	ZO
P9140040	3	1	Vlakfoto	NW
P9140041	3	1	Profiel 4	Z
P9140042	3	1	Profiel 4	ZW
P9140043	3	1	Profiel 4	ZW
P9140044	3	1	Profiel 5	NW
P9140045	3	1	Profiel 5	NW
P9140046	3	1	Profiel 5	NW
P9140047	3	1	Profiel 5	NW
P9140048			Omgeving	
P9140049			Omgeving	
P9140050			Omgeving	
P9140051			Omgeving	
P9140052			Omgeving	
P9140053			Omgeving	
P9140054	4	1	Vlakfoto	ZW
P9140055	4	1	Vlakfoto	NW
P9140056	4	1	Vlakfoto	NW
P9140057	4	1	Vlakfoto	NW

Bijlage 12.1.2 Tekenvellen

Tekenvel	Formaat	WP	Inhoud	Datum aanmaak	Gecontroleerd
1	A3	WP03	Profiel 4 & Profiel 5	14/09/2015	JA

Bijlage 12.1.3. Profielen

Profiel	WP	Richting
1	WP1	Z
2	WP2	N
3	WP3	Z
4	WP3	W
5	WP3	N
6	WP4	N

ARCHEOLOGIE EN
BOUWHISTORIE

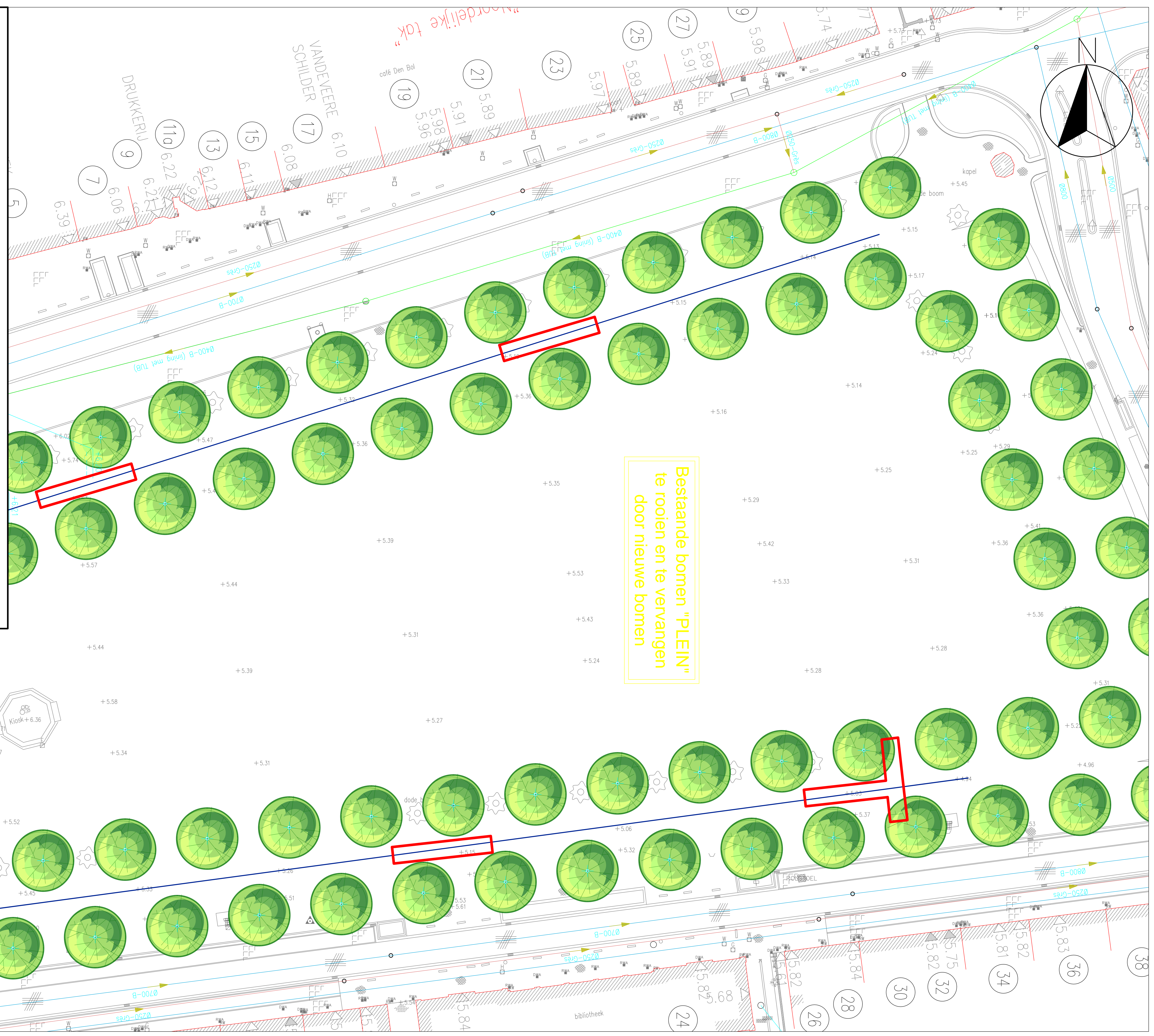
Kaprijke Plein

Voorstel Werkputten
Plannr: 01

Dosnr: 2015-178 Vergunningsnr: 2015/370

Legende

Werkputten

BAAC

ARCHEOLOGIE EN
BOUWHISTORIE

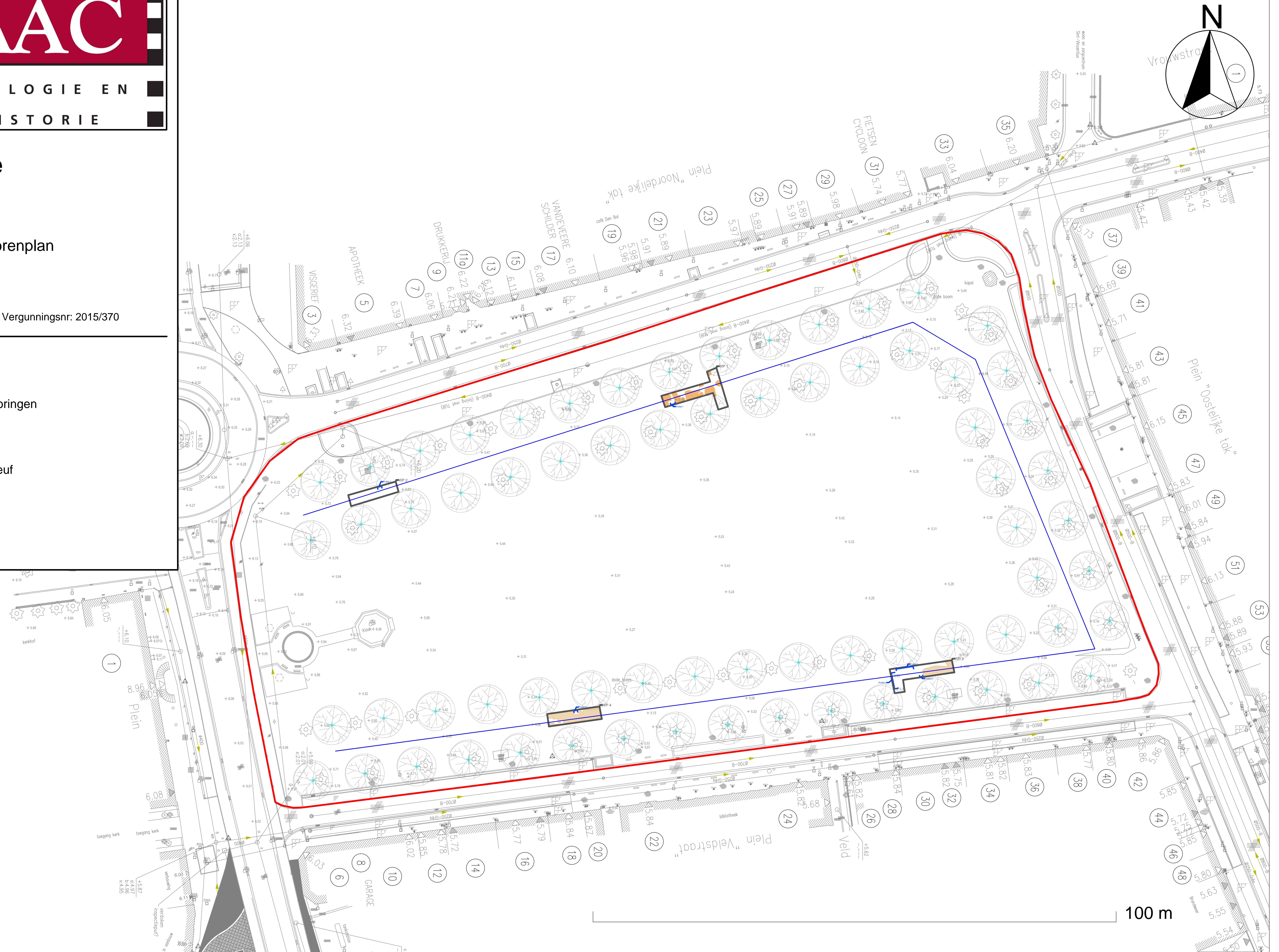
Kaprijke Plein

Algemeen sporenplan
Plannr: 02

Dosnr: 2015-178 Vergunningsnr: 2015/370

Legende

- Recente verstoringen
- └─┘ Profielen
- ▬ Plangebied
- └─┘ As drainagesleuf

BAAC

ARCHEOLOGIE EN
BOUWHISTORIE

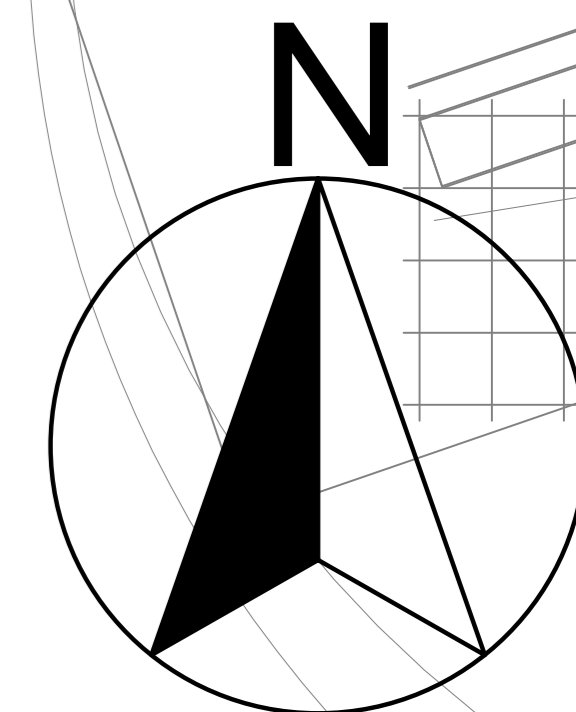
Kaprijke Plein

Overzicht werkput WP01
Plannr: 03

Dosnr: 2015-178 Vergunningsnr: 2015/370

Legende

- Recente verstoringen
- ▭ Profielen
- ▭ Plangebied
- As drainagesleuf

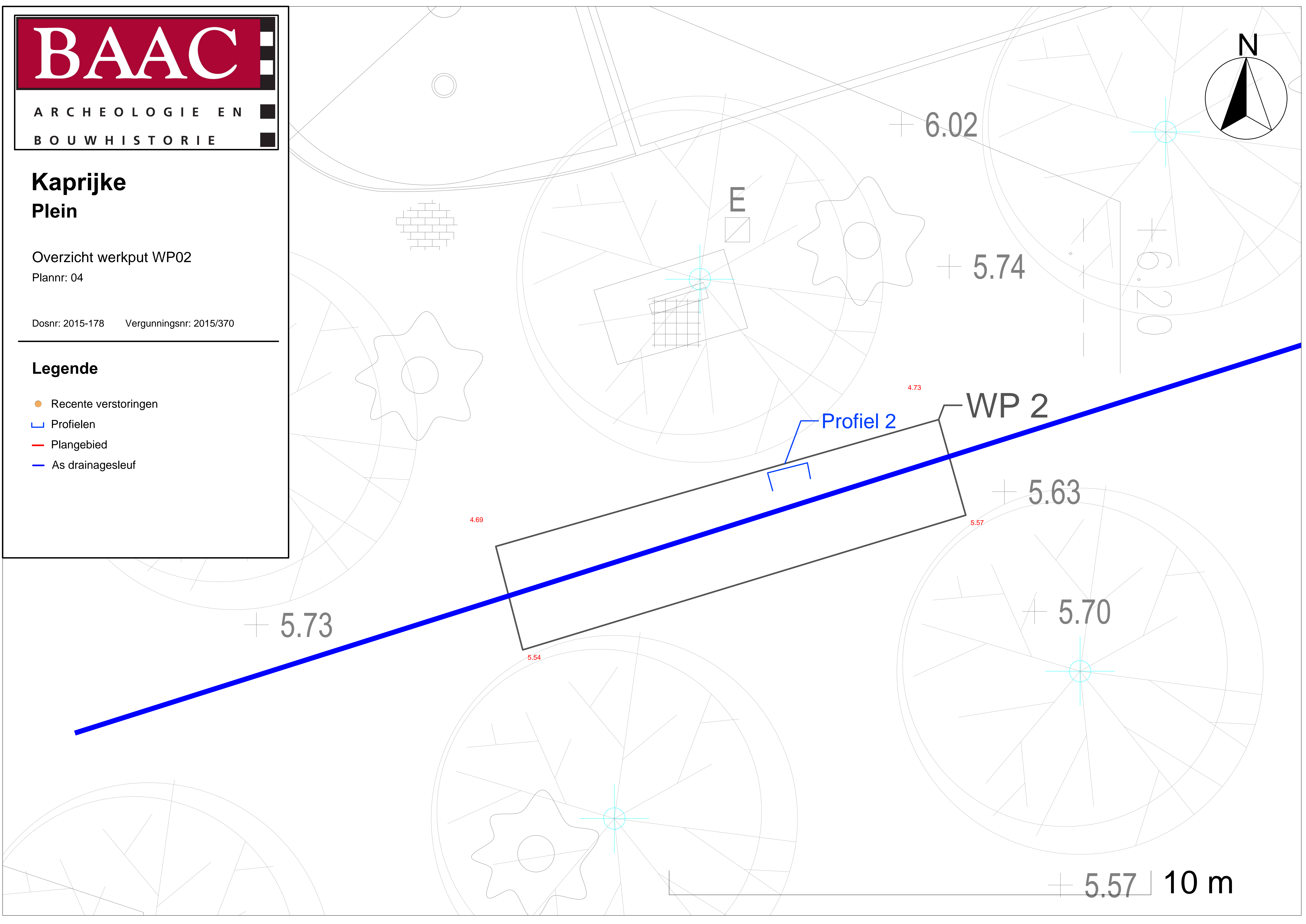
**Kaprijke
Plein**

Overzicht werkput WP02
Plannr: 04

Dosnr: 2015-178 Vergunningsnr: 2015/370

Legende

- Recente verstoringen
- ▭ Profielen
- Plangebied
- As drainagesleuf

ARCHEOLOGIE EN
BOUWHISTORIE

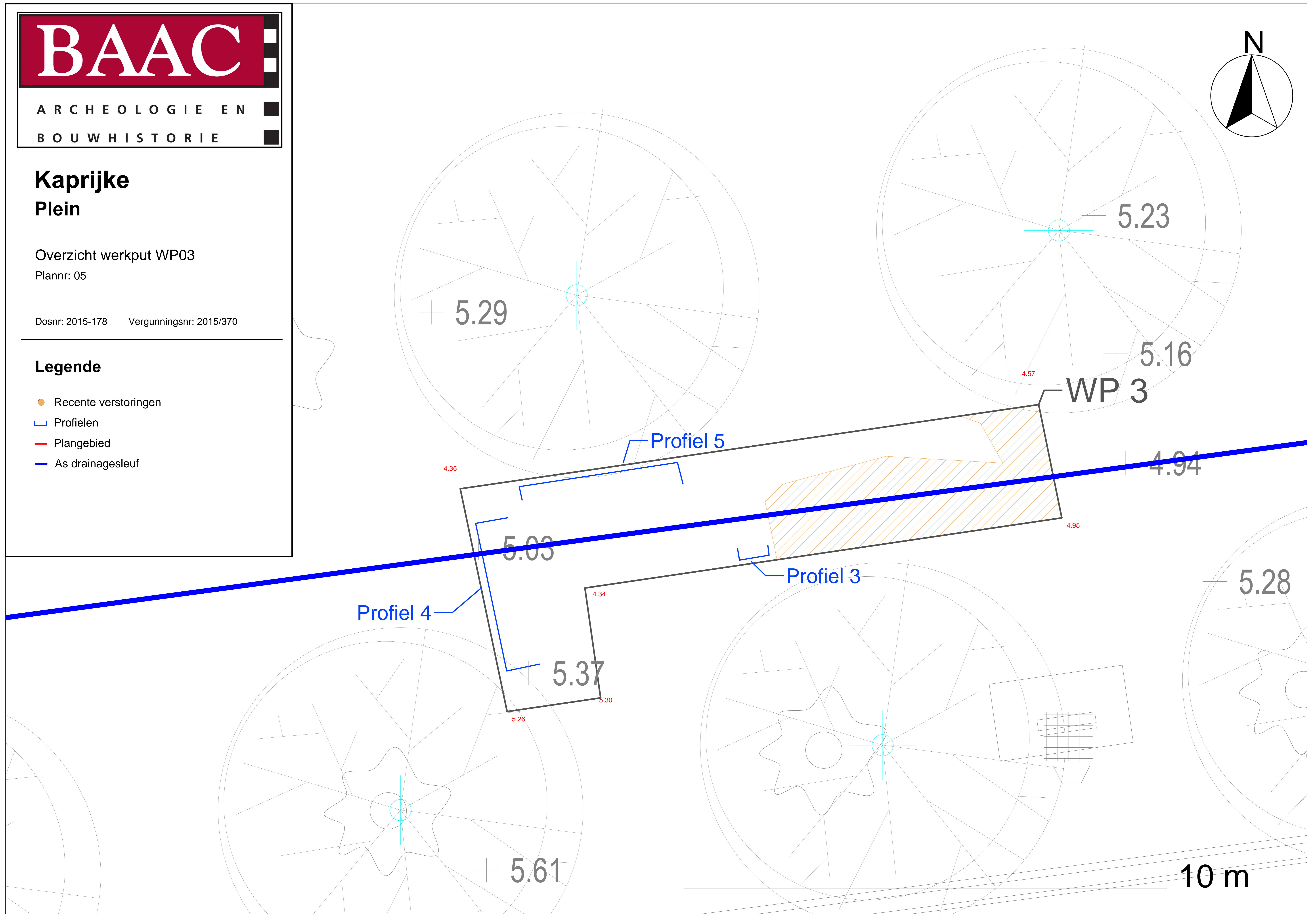
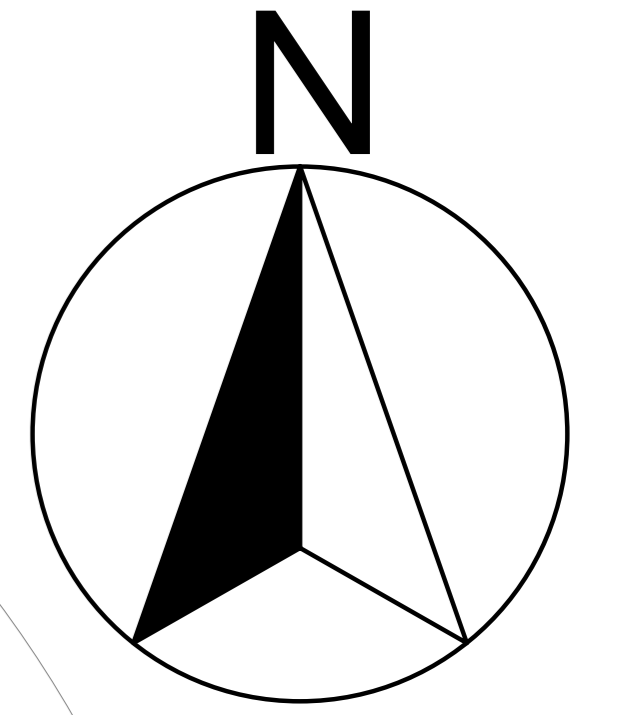
Kaprijke Plein

Overzicht werkput WP03
Plannr: 05

Dosnr: 2015-178 Vergunningsnr: 2015/370

Legende

- Recente verstoringen
- ▭ Profielen
- ▭ Plangebied
- As drainagesleuf

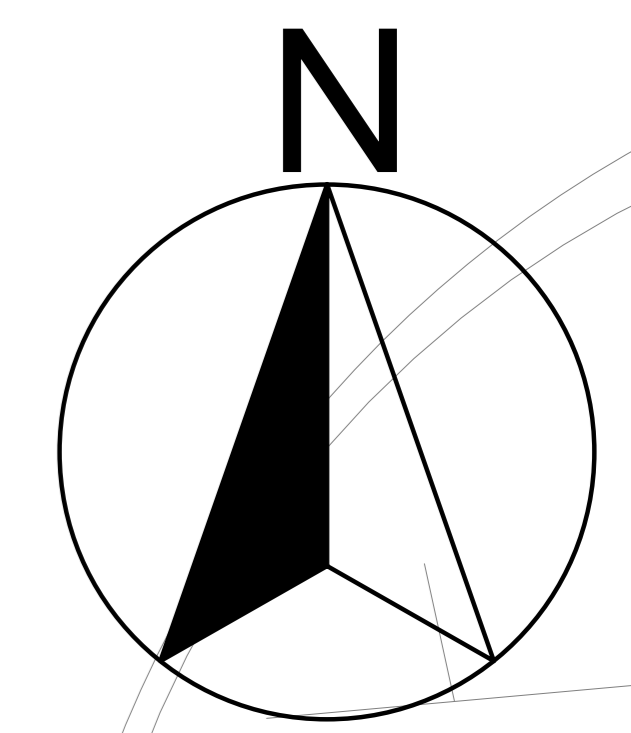
**Kaprijke
Plein**

Overzicht werkput WP04
Plannr: 06

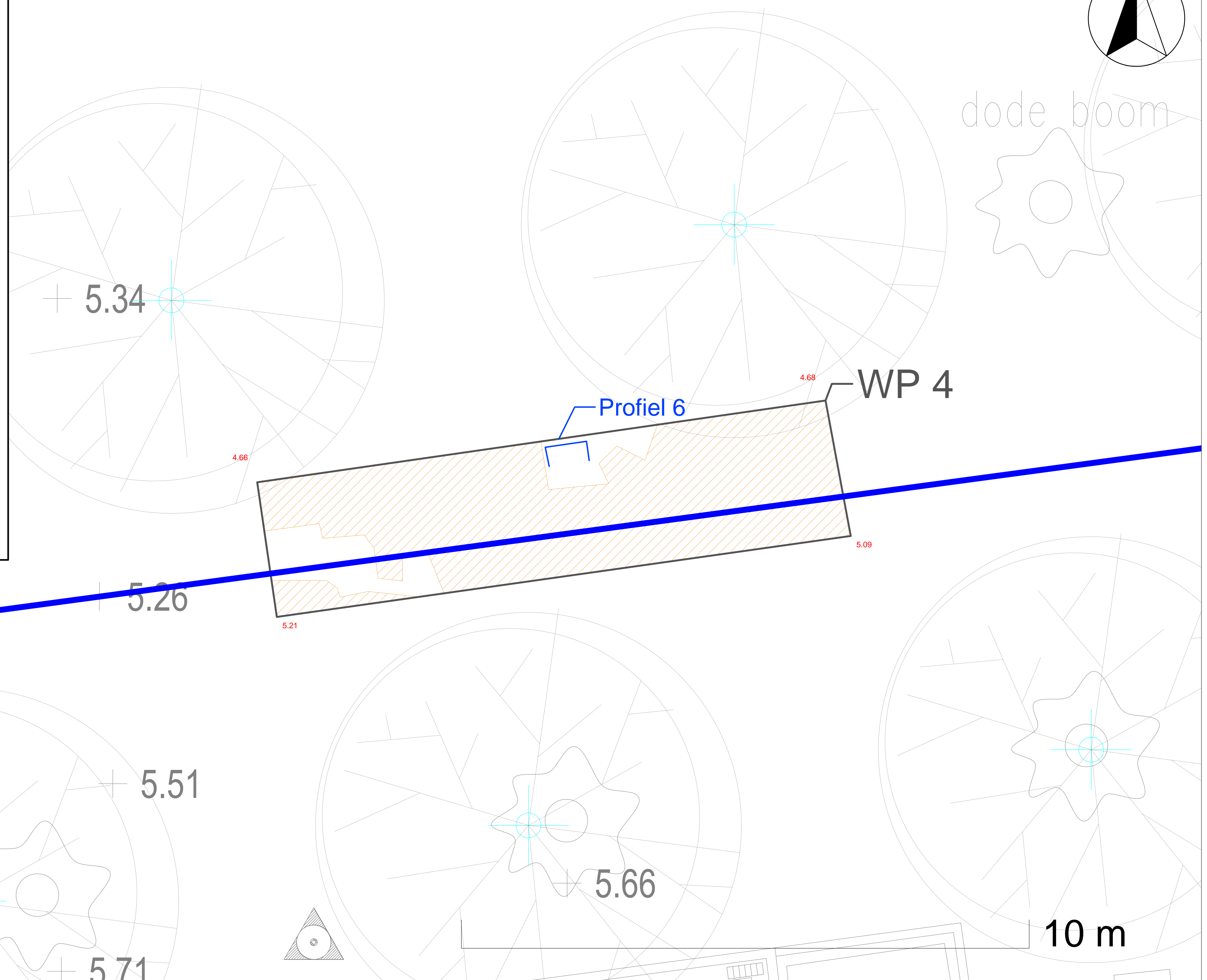
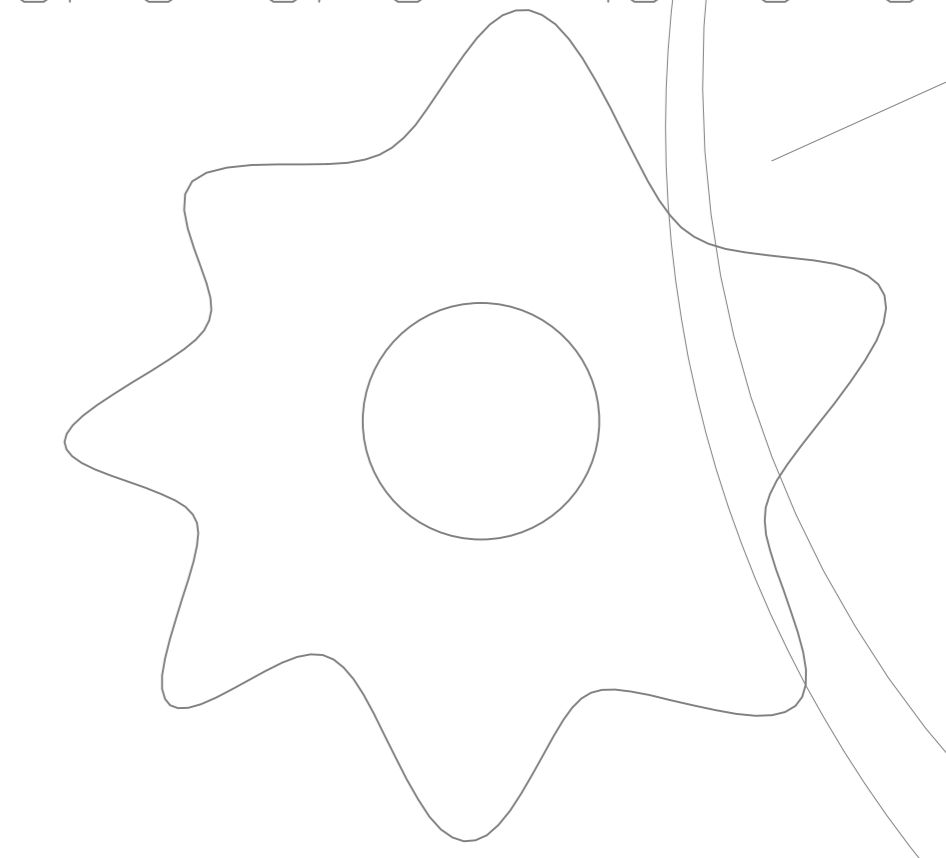
Dosnr: 2015-178   Vergunningsnr: 2015/370

Legende

- Recente verstoringen
- ▭ Profielen
- Plangebied
- As drainagesleuf

dode boom

Kaprijke Plein

Advieskaart
Plannr: 07

Dosnr: 2015-178   Vergunningsnr: 2015/370

Legende

- Plangebied
- As drainagesleuf
- Advieszone 1 (zie rapport)
- Advieszone 2 (zie rapport)

